

**De sociale
economie, actor
in de strijd tegen
energieonzekerheid**

VZW *Pour la Solidarité*, september 2009

ISBN : 978-2-930530-03-1

Wettelijk Depot : D/2009/11.262/5

De Europese think tank Pour la Solidarité (vzw), een vereniging ten dienste van de sociale cohesie en een solidaire economie, zet zich in voor de bevordering van solidariteit en ethische en democratische waarden in alle mogelijke vormen en voor een duurzame toenadering tussen alle Europese vertegenwoordigers van de vijf voornaamste sociaal-economische partijen.

Met concrete projecten wordt ernaar gestreefd universiteiten en maatschappelijke organisaties samen te laten werken met de overheid, het bedrijfsleven en de sociale partijen om de vele nieuwe uitdagingen de baas te kunnen en een bijdrage te leveren aan een solidair en sociaal Europa.

De huidige activiteiten van Pour la Solidarité bestaan onder andere uit het opstarten en begeleiden van een reeks Europese en Belgische projecten. Daarnaast worden er kennisnetwerken opgezet, sociaal-economische studies geïnitieerd, uitgevoerd en verspreid, documentatiecentra in het leven geroepen, symposia, seminars en themadagen georganiseerd en aanbevelingen geformuleerd voor de economische, sociale en politieke beleidsmakers.

Pour la Solidarité plaatst zijn activiteiten in het teken van een aantal onderzoeks-, studie- en actiethema's; burgerschap en participatieve democratie, duurzame en territoriale ontwikkeling en sociale en economische cohesie, onder andere via de sociale economie.

Think Tank européen *Pour la Solidarité*

Rue Coenraets, 66 à 1060 Bruxelles
Tél. : +32.2.535.06.88 - Fax : +32.2.539.13.04
info@pourolsolidarite.eu
www.pourolsolidarite.eu

LES CAHIERS DE LA SOLIDARITÉ

Collectie geleid door Denis Stokkink

Europe et risques climatiques, et participation de la Fondation MAIF à la recherche dans ce domaine, Série développement durable et territorial, n°18, 2009

Thomas Bouvier, *Construire des villes européennes durables, tomes I et II*, Série développement durable territorial, n°16 et 17, 2009.

Europe, énergie et économie sociale, Série développement durable territorial, n°15, 2008.

Décrochage scolaire, comprendre pour agir, Série Cohésion sociale et économie sociale, n°14, 2007.

Séverine Karko, *Femmes et Villes : que fait l'Europe ? Bilan et perspectives*, Série Développement durable territorial et politique de la ville, n°12 (n°13 en version néerlandaise), 2007.

Sophie Heine, *Modèle social européen, de l'équilibre aux déséquilibres*, Série Cohésion sociale et économie sociale, n°11, 2007.

La diversité dans tous ses états, Série Cohésion sociale et économie sociale, n°10, 2007.

Francesca Petrella et Julien Harquel, *Libéralisation des services et secteur associatif*, Série Cohésion sociale et économie sociale, n°9, 2007.

Annick Decourt et Fanny Gleize, *Démocratie participative en Europe. Guide de bonnes pratiques*, Série Citoyenneté et démocratie participative, n°8, 2006.

Éric Vidot, *La Reprise d'entreprises en coopératives : une solution aux problèmes de mutations industrielles ?*, Série Cohésion sociale et économie sociale, n°7, 2006.

Anne Plasman, *Indicateurs de richesse sociale en Région bruxelloise*, Série Cohésion sociale et économie sociale, n°6, 2006.

Sarah Van Doosselaere, *Démocratie participative, dialogues civil et social dans le cadre du modèle social européen. Une description générale des concepts*, Série Citoyenneté et démocratie participative, n°5, 2004.

Anne Plasman, *Calcul des indicateurs de richesse économique et de solidarité en Belgique*, Série Cohésion sociale et économie sociale, n°4, 2004.

Entreprenariat collectif et création d'entreprises dans un cadre d'économie sociale, Série Cohésion sociale et économie sociale, n°3, 2004.

Relevé, analyse, évaluatie et recommandations en matière d'expériences innovantes de partenariats entre entreprises privées, syndicats et/ou ONG dans la lutte contre les discriminations et en matière d'intégration des populations immigrées, Série Cohésion sociale et économie sociale, n°2, 2004.

Anne Plasman, Dimitri Verdonck, *La Politique de cohabitation-intégration à Bruxelles*, Série Citoyenneté et démocratie participative, n°1, 2004.

INHOUDSOPGAVE

Deel I :

Voorstelling van het concept energieonzekerheid	11
○ Inleiding	13
1 Het opduiken van het concept en de vele oorzaken	15
2 Gevolgen	27
3 Aandacht van de Europa	31

Deel II :

Belgische context en rol van de sociale economie	37
○ Inleiding	39
1 Vaststellingen	41
2 De rol van de sociale economie	45
3 Uitdagingen - Aanbevelingen	47
4 Goede praktijken van de sociale economie in België	51

Deel III :

Energie onzekerheid in België en rol van de sociale economie	73
○ Inleiding	75

Besluiten	105
------------------	------------

**Deel I : voorstelling van
Het concept energieonzekerheid**

INLEIDING

Wat is energieonzekerheid? Blijkbaar wordt deze term gebruikt voor verschillende concepten. In Groot-Brittannië bijvoorbeeld is het concept erg strikt gedefinieerd, maar in de meeste lidstaten van de Europese Unie gebruikt men slechts zelden een precieze of wetenschappelijke omschrijving voor wat energieonzekerheid, energiearmoede of ook « fuel poverty » wordt genoemd. Ook op het Europese niveau bestaat er geen officiële gemeenschappelijke definitie, ook al heeft de EU die bevoegd is voor de energieregelgeving, een directe invloed op de prijs en dus op een van de doorslaggevende factoren inzake energieonzekerheid. Maar ondanks het ontbreken van een definitie, kunnen we toch enkele gemeenschappelijke kenmerken onderscheiden. Energieonzekerheid houdt in het algemeen immers in dat de toegang tot energie wordt erkend als «een basisbehoefte»¹, en dus als een recht dat voortvloeit uit de «verplichtingen van een universele en openbare dienstverlening»². Gewoonlijk gebruikt men de term energiearmoede om te verwijzen naar een gezin dat het moeilijk heeft om de energiefactuur, vooral van verwarming, te betalen voor zijn woning en dat aldus moeilijk kan voldoen aan een van zijn elementaire behoeften.

Overigens is de term «onzekerheid» niet toevallig gekozen en is er een verschil met het concept «armoede». Onzekerheid omvat immers de dimensies onzekerheid en kwetsbaarheid die er kunnen voor zorgen dat het leven van een persoon of een gezin plots uit balans raakt en aanzienlijk verslechtert. Armoede heeft eerder te maken met een gebrek aan financiële middelen in vergelijking met de norm. In deze studie verwijst energiearmoede dus naar het economische en materiële aspect van energieonzekerheid, namelijk het ontbreken van toegang tot energie. We gaan het hier echter niet enkel hebben over een van de gevolgen van energieonzekerheid, bijvoorbeeld energiearmoede, maar ook over het gevaar op

---

1. Schriftelijke Declaratie over de bestrijding van energiearmoede in de Europese Unie, 7 juli 2008, 0063/2008.

2. Idem.

zich om in energiearmoede te verzeilen, en over de gevolgen van deze «grenssituatie» waar de willekeur regeert, wat het materiële, sociale, fysieke en psychologische leven van de getroffen personen bepaalt.

Onzekerheid is een concept dat misschien complexer lijkt dan dat van armoede, maar het is ook subjectiever, omdat het zich situeert op de scheidingslijn tussen wat draaglijk is en wat dat niet is, tussen de mogelijkheid om externe fenomenen te controleren en het ondergaan van het noodlot. Het gaat immers ook om de perceptie: hoe voelt men zich tegenover de anderen. Is deze situatie aanvaardbaar? Kan ik er nog uit geraken? Het eerste deel van de studie gaat in op dit gevoel van onzekerheid inzake toegang tot energie, een gevoel dat soms wordt versterkt door feitelijke armoede. De meest getroffen bevolkingsgroepen zijn doorgaans ook het meest kwetsbaar, zoals werklozen, gezinnen met een laag inkomen, jongeren, gezinnen met kinderen, eenoudergezinnen, bejaarde personen, zieke of gehandicapte personen. De oorzaken hangen soms sterk af van de nationale context, ook al streeft de Europese Unie naar het creëren van een gemeenschappelijke basis voor zaken zoals de verhoging van de olie- en gasprij, de voortdurende stijging van de vraag naar energie, de uitputting van niet-hernieuwbare energiebronnen, het gezinsinkomen, de impact van de vrijmaking van de energiemarkt, de culturele, politieke, economische, sociale en klimatologische omstandigheden in een land enz.

Uitgaande van deze vaststelling zullen we echter proberen om de determinanten van energieonzekerheid systematisch bloot te leggen om beter te weten waar moet worden ingegrepen. De gevolgen op de personen die er het slachtoffer van zijn, zullen aangeven hoe groot de schade is die wordt berokkend door energieonzekerheid. Desondanks zien we dat de EU nog maar sinds kort rekening houdt met het fenomeen, maar dat ze wel pleit voor een inhaalbeweging. Dat impliceert dat de lidstaten hun verantwoordelijkheid opnemen en meer respect betonen voor de rechten inzake energie.

1

HET OPDUIKEN VAN HET CONCEPT EN DE VELE OORZAKEN

Het opduiken van het concept

Energieonzekerheid is recent als idee, maar bestond al lang vooraleer er een theorie over opgebouwd werd. In de loop van de geschiedenis was de toegang tot energiebronnen zoals hout, steenkool en later olie en gas vaak een probleem of lagen ze buiten het bereik van bepaalde bevolkingslagen. Aan hun basisbehoefte aan verwarming, wat dus noodzakelijk was om te overleven, werd niet altijd voldaan volgens de normen van destijds.

Het valt meteen op dat relativiteit hier een belangrijk begrip is: historische relativiteit, maatschappelijke relativiteit, economische relativiteit. Een boer in de middeleeuwen die zich niet kon verwarmen omdat hij geen toegang had tot het hout in het bos van de landheer, was daarom niet ongelukkiger dan een arme in de 21ste eeuw die ongetwijfeld veel gemakkelijker hout kan vinden, maar dat is voor hem van weinig nut omdat de verwarmingsgewoonten in de huidige woningen of toch in de woningen die in zijn bereik liggen, veranderd zijn. Een ander voorbeeld: voor een Engelsman is het nodig dat hij in de winter een warm huis heeft, maar voor een Spanjaard is het belangrijker dat hij zijn huis in de zomer kan koel houden, gezien het klimatologische omstandigheden.

Uiteindelijk werd het concept van energiearmoede uitgewerkt op het moment dat Britse politici het fenomeen onaanvaardbaar begonnen te vinden. In 2001 werd er een studie over gepubliceerd, onder de titel « UK Fuel Poverty Strategy », die ervoor pleitte om dit fenomeen gericht te bestrijden. In de feiten was er nochtans een daling van het aantal getroffen gezinnen (tussen 1996 en 2000 waren er 1,5 miljoen minder getroffen gezinnen in Groot-Brittannië), maar toch vonden de leden van de Britse regering het destijds nodig om energiearmoede als volgt te definiëren: «Een

gezin is energiearm als het zich geen gepaste verwarming kan veroorloven tegen een redelijke prijs. De meest algemeen aanvaarde definitie gaat ervan uit dat een gezin energiearm is als het meer dan 10% moet besteden aan het kopen van de nodige brandstof en aan het verwarmen van de woning tot een bepaalde temperatuur. Die norm is vastgesteld op 21°C voor de belangrijkste woonruimte en 18°C in de andere gebruikte kamers; dit zijn de temperaturen die worden aanbevolen door de Wereldgezondheidsorganisatie.³ Op basis van deze criteria zou ongeveer een kwart van de Britse bevolking «energiearm» zijn en dus in 2009 een energiefactuur hebben die 10% van hun inkomen opsloopt. Dit is een stijging met meer dan 100% tegenover 2005.⁴ De definitie was dus verre van overbodig. Integendeel. Dankzij de wetenschappelijke criteria (percentage van het betrokken inkomen en warmtenorm) waarop de Engelse definitie van energiearmoede of « fuel poverty » steunt, kunnen de contouren van energiearmoede objectief worden vastgelegd. Zo kan het probleem preciezer worden omschreven en beter worden aangepakt.

Op het niveau van de Europese Gemeenschap is een meer precieze definitie op dat moment niet gewenst, tenzij ze vrij goed lijkt op de Engelse. Het is echter wel belangrijk voor de Europese instellingen, en zeker voor het Europees Parlement dat de lidstaten ad hoc-definities formuleren op het nationale niveau⁵. De noodzaak voor een wettelijke regeling manifesteert zich dus bij de Europese Unie (EU) nog niet zo lang als in Engeland of andere lidstaten, en ze duikt vooral op bij aspecten waarvoor de EU over actiemiddelen beschikt, al dekken die aspecten niet alle factoren die te maken hebben met energieonzekerheid.

Het is dus belangrijk om deze factoren beter af te bakenen, om te zien waar potentiële acties mogelijk zijn, zowel voor de Europese Unie als voor de lidstaten.

---

3. UK Fuel Poverty Strategy November 2001 [<http://www.berr.gov.uk/files/file16495.pdf>].

4. «Energy Prices and Debt report», IPA Energy et Water Economics, studie gerealiseerd op vraag van de National Housing Federation, september 2008 (<http://www.housing.org.uk/Uploads/File/PolicyBriefings/Energy%20Prices%20and%20Debt%20Final%20Report%2005-09-08.pdf>) [<http://www.housing.org.uk/Uploads/File/PolicyBriefings/Energy%20Prices%20and%20Debt%20Final%20Report%2005-09-08.pdf>].

5. Voorstel van aanbeveling, in tweede lezing, over de gemeenschappelijke positie van de Raad met het oog op de goedkeuring van het richtsnoer van het Europees Parlement en van de Raad betreffende de gemeenschappelijke regels voor de interne elektriciteitsmarkt, in afwijking van richtsnoer 2003/54/CE (14539/2/2008 - C6 0024/2009 - 2007/0195(COD)) (14539/2/2008 - C6 0024/2009 - 2007/0195(COD)).

De oorzaken

Het is uiteraard niet mogelijk om volledig te zijn omdat het fenomeen te maken heeft met economie- en energiekwesties, en met politieke en strategische keuzes die buiten het kader van onze studie vallen. Toch duikt een gelijkaardige, transversale bundel factoren op in de Europese landen omdat deze landen zich allemaal moeten schikken naar een aantal communautaire beslissingen inzake energie en economische oriëntering. Het is dus duidelijk dat de EU een niet te verwaarlozen rol speelt bij de dieperliggende oorzaken van energieonzekerheid. Maar de gevolgen situeren zich doorgaans op het sociale vlak, daar waar de bevoegdheden van de EU vaak stoppen, zodat de lidstaten het hoofd moeten bieden aan een situatie waarvan ze niet alle touwtjes in handen hebben. De lidstaten zijn echter ook gedeeltelijk verantwoordelijk voor de oorzaken, door de manier waarop ze de economische, sociale en energierichtlijnen die werden gedefinieerd door de hogere echelons, toepassen.

Een onderscheid tussen structurele en conjuncturele oorzaken kan nuttig zijn. De structurele oorzaken verwijzen hier naar het resultaat van de grote oriëntaties waarnaar de staten en de Europese volkeren zich moeten schikken. Ze vereisen bijgevolg even structurele antwoorden waardoor de negatieve effecten van opties die werden genomen op het institutionele niveau op een duurzame wijze kunnen worden vermeden of gecorrigeerd. De conjuncturele oorzaken hebben dan weer te maken met gebeurtenissen en elementen die slechts weinig of niet gecontroleerd kunnen worden door hen die erdoor getroffen worden en door de actoren in het algemeen. Er is weinig manoeuvreerruimte om ze aan te pakken omdat er vooral gereageerd moet worden. Ze vormen de hoofdbron van een onzekere situatie, vanwege het risico op destabilisering dat erin zit. Ze vereisen dus herstelmaatregelen, maar het zijn de structurele antwoorden en maatregelen die de effecten ervan het best kunnen verzachten, in die zin dat men moet trachten ze te vermijden en te corrigeren van zodra ze opduiken.

Los van het feit of de oorzaken definitief of tijdelijk zijn, situeren ze zich doorgaans in drie grote domeinen: de economische en sociale situatie, de huisvesting en de energie.

Structurele oorzaken

De vrijmaking van de energiemarkten

De Europese Commissie en verscheidene andere actoren vinden de liberalisering van de energiemarkt al een hele tijd nodig, gezien het eerste richtsnoer daarover al dateert van 1996. Door het invoeren van concurrentie op de markt van de energielevering wil men de verbruiker in staat stellen om zelf een gas- en elektriciteitsleverancier te kiezen, ofwel de historische leverancier ofwel een nieuwkomer. Dat verplicht de nationale bedrijven die zich bezighielden met alle energieactiviteiten (van de productie tot de distributie) om afstand te doen van hun monopolie. Bijgevolg zijn ze verplicht om bepaalde van hun activiteiten open te stellen voor de concurrentie, naar het voorbeeld van de energieleveringen, en om hun transport- en distributienetwerk (elektriciteitslijnen, gasleidingen) te delen met nieuwe leveranciers. De historische bedrijven blijven echter eigenaar van hun netwerken en de nieuwkomers moeten betalen om toegang te krijgen, wat onvermijdelijk een weerslag heeft op de verbruikersfactuur en dus de concurrentievoorwaarden vervalst. Het derde pakket maatregelen voor de vrijmaking van de energiemarkt, dat werd voorgesteld in september 2007 moest deze kwestie regelen, maar de kleine bedrijven klagen nog altijd over een ongelijke toegang tot de netten van de groten, omdat dit nog onvoldoende wettelijk geregeld is⁶. Overigens is een voorwaarde voor de voltooiing van de vrije energiemarkt dat er elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen beschikbaar is op het Europese netwerk zodat deze tegen 2020 minstens 20% van het globale energieverbruik vertegenwoordigt⁷.

Deze politieke keuze die de verbruiker moest helpen door hem duidelijkere informatie en een groter en vrij aanbod te geven heeft zich dus tegen hem gekeerd, vanwege een onvolledige, nog te zwakke wetgeving die de relatie tussen de verbruiker en de energieleverancier overhoop heeft gehaald, zonder dat hij gemakkelijk kon zien waar zijn belang lag, en waarbij hij soms werd gestraft door het ontbreken van een gelijke toegang tot het net voor alle leveranciers. Want sinds juli 2007, de uiterste datum waarop het richtsnoer dat de vrijmaking van de energiemarkt regelt moest worden uitgevoerd, was er geen sprake van een verwachte prijsdaling. Integendeel zelfs: de prijzen zijn gelijk gebleven of zelfs gestegen.

---

6. Euractiv, « *Liberalisation of the energy market: EU nears energy liberalisation finishing line* », 23 april 2009 (<http://www.euractiv.com/en/energy/eu-nears-energy-liberalisation-finishing-line/article-181541>).

7. Idem.

Bovendien draagt, naast het gebrek aan samenhang in de Europese regelgeving, ook het gebrek aan transparantie van bepaalde leveranciers bij tot een slechte voorlichting van de verbruikers. Weinig scrupuleuze leveranciers hanteren immers misleidende tarieven en agressieve verkoopstechnieken die zorgen voor ontredding in de meest kwetsbare huishoudens, die vaak te snel ingaan op aanbiedingen waarvan ze de gevolgen niet kunnen inschatten. Vaak gaat het om negatieve gevolgen en die blijken dan uit het eindbedrag op de energiefactuur. Bij het bekijken van de ontvangen factuur blijkt trouwens nog een ander gevolg van het gebrek aan transparantie, namelijk het feit dat ze vaak onleesbaar en niet genormeerd is. Als de verbruiker een klacht of een vraag heeft, moet hij in veel Europese landen bellen naar een extra betalend nummer. Dit systeem heeft ertoe geleid dat gezinnen soms met twee leveranciers en dus met een dubbele factuur opgezadeld werden.

Het Europees Parlement heeft dit aspect sterk beklemtoond in het aanbevelingsvoorstel dat werd geformuleerd met het oog op de goedkeuring van het derde pakket inzake de liberalisering van de energiemarkt: «Een essentieel aspect van het leveren van energie aan cliënten heeft te maken met de toegang tot objectieve en transparante verbruiksgegevens. De verbruikers moeten dus toegang hebben tot hun verbruiksgegevens en ze moeten de overeenkomstige prijzen en kosten van diensten kennen om concurrerende energieleveranciers te kunnen vragen om op dezelfde basis een offerte op te maken. Het is eveneens wenselijk om de verbruikers te garanderen dat ze het recht hebben om correct te worden geïnformeerd over hun energieverbruik, en de gevraagde forfaits moeten juist berekend zijn en het werkelijke elektriciteitsverbruik weerspiegelen.⁸»

De negatieve gevolgen van de liberalisering (in sommige gevallen een prijsstijging en verwarrende informatie) kunnen de hele bevolking treffen, maar zijn vaak het meest nefast voor de meest kwetsbare gezinnen, gezien hun situatie maar ook omdat ze kwetsbaarder zijn voor commerciële oplichterij, of meer op zoek zijn naar een verlichting van hun energiefactuur, die te hoog is in vergelijking met hun inkomen.

Europarlementslid Eluned Morgan, rapporteur over het al vermelde aanbevelingsvoorstel, beklemtoont dat het probleem van de energieonzekerheid toeneemt in Europa en hij koppelt dat aan de vrijmaking van de

---

8. Voorstel van aanbeveling, in tweede lezing, over de gemeenschappelijke positie van de Raad met het oog op de goedkeuring van het richtsnoer van het Europees Parlement en van de Raad betreffende de gemeenschappelijke regels voor de interne elektriciteitsmarkt, in afwijking van richtsnoer 2003/54/CE (14539/2/2008 - C6 0024/2009 - 2007/0195(COD)).

energiemarkt, waarbij de grote maatschappijen hebben geprofiteerd van de meest kwetsbare verbruikers, door misbruik te maken van hun sterke situatie⁹.

De goedkeuring van het derde pakket over de liberalisering van de energiemarkt zou beter rekening moeten houden met deze problemen, maar is niet in staat om de energieonzekerheid op zijn eentje op te lossen. In hetzelfde pakket wordt er immers ook voor gepleit om de sociale en economische omstandigheden, een andere structurele oorzaak van energieonzekerheid, dringend aan te pakken: « *In elk geval zouden de lidstaten de levering van energie aan kwetsbare cliënten moeten garanderen. Ze kunnen dit doen door uit te gaan van een geïntegreerde aanpak, bijvoorbeeld in het kader van het sociaal beleid*¹⁰ ». Iets verder, bij de « *algemene regels voor de organisatie van de sector* », staat: « *De lidstaten nemen de gepaste maatregelen, zoals (...) dienstverlening volgens de sociale zekerheidsstelsels, om aan kwetsbare verbruikers te garanderen dat ze worden bevoorrad met de noodzakelijke elektriciteit (...), om de energiearmoede te bestrijden op de plaats waar ze zich voordoet, met inbegrip van de ruimere context van armoede in het algemeen.* » Het is dus wenselijk om aan te tonen in welke mate de sociaaleconomische omstandigheden binnen gezinnen huishoudens bloot stellen aan energieonzekerheid.

Gezinnen in armoede en de knelpunten

Energieonzekerheid maakt deel uit van een vicieuze cirkel die de ellende nog vergroot. De armsten lijden het meest onder energieonzekerheid, en energieonzekerheid maakt de mensen die erdoor getroffen worden, nog kwetsbaarder. Mensen die in armoede of onzekerheid leven, vanwege een gebrek aan voldoende financiële middelen of vanwege een onstabiele situatie, lopen het meest gevaar om kennis te maken met dit fenomeen.

We onderscheiden twee soorten kwetsbare bevolkingsgroepen: enerzijds zij die een te klein inkomen hebben, zoals personen met een leefloon of een laag loon, werklozen, gepensioneerden, jongeren; anderzijds, zij die zich zorgen maken over morgen en besparen op essentiële zaken, zoals personen met schulden, werknemers met een onzeker statuut (tijdelijke en deeltijdse contracten), zieke of gehandicapte personen, en zelfs huishou-

9. Verklaring van Eluned Morgan van 22, website PSE.

(<http://www.socialistgroup.eu/gpes/newsdetail.do?lg=en&id=129128&href=home>)

10. Positie van het Europees Parlement in tweede lezing goedgekeurd op 22 april 2009 met het oog op de goedkeuring van het richtsnoer 2009/.../CE van het Europees Parlement en van de Raad betreffende de gemeenschappelijke regels voor de interne elektriciteitsmarkt, in afwijking van richtsnoer 2003/54/CE (A6-0216/2009).

dens met een enkel inkomen of eenoudergezinnen. Deze lijst is niet volledig en soms stapelen de problemen zich op binnen een enkel gezin. De categorieën hangen ook sterk af van de nationale context, want sommige criteria dekken niet hetzelfde in de verschillende landen: de sociale minima bijvoorbeeld zijn aanvaardbaar in sommige lidstaten, maar minder in andere. De armoededrempel wordt trouwens anders berekend afhankelijk van het land, maar het is wel duidelijk bewezen dat er een correlatie is tussen personen die onder de armoededrempel leven en personen die te maken hebben met energieonzekerheid¹¹. Het Europees Parlement legde zelf een verband tussen het budget van een huishouden en het voldoen aan de energiebehoeften, door te stellen dat er sprake is van energiearmoede «als het aandeel van de energiekosten in de totale uitgaven van een huishouden hoger is dan het dubbele van de nationale gemiddelde energiekosten»¹². Dit is een interessante definitie op voorwaarde dat ze niet alleen rekening houdt met de reële energiekosten, maar ook met de potentiële kosten. Huishoudens kunnen er in een onzekere situatie immers voor kiezen om geen energie te verbruiken hoewel dat nodig is om zich goed te verwarmen, zodat ze wel lage facturen hebben zonder dat die overeenstemmen met hun reële behoeften. Armoede is in dit geval nauw gekoppeld met de becijferde vaststelling waaruit blijkt dat er een onevenredigheid is tussen de energie-uitgaven en de globale uitgaven, terwijl de onzekerheid wel aanwezig kan zijn zonder economisch zichtbaar te zijn.

Zoals reeds gezegd heeft dit laatste ook te maken met een gevoel van onzekerheid, dat kan worden bepaald op basis van een aantal sociaaleconomische criteria, waaronder bijvoorbeeld onzekere jobs. De onzekerheid vloeit voort uit de vrees om in een slechtere situatie terecht te komen, en vertaalt zich doorgaans in bepaalde vormen van ontbering, die uiteraard minder zichtbaar zijn in de eindfactuur. Toch kan men zien dat het verwarmingsvolume niet overeenstemt met de standaardnormen voor een woning, terwijl de armsten paradoxaal genoeg doorgaans gewend zijn om zich te beperken en dus minder verbruiken¹³.

Samengevat: armoede of economische onzekerheid hebben allebei te

---

11. *Diagnostic des causes et conséquences en Belgique, Espagne, France, Italie et Royaume-Uni*, WP2-D5, project EPEE, programma Energy Intelligence Europe.

12. Ontwerp van advies over het voorstel van richtsnoer van het Europees Parlement en van de Raad tot wijziging van het richtsnoer 2003/55/EG betreffende de gemeenschapsregels voor de interne aardgasmarkt (COM(2007)0529 - C6-0317/2007 - 2007/0196(COD)).

13. DEVALIERE Isolde, *Comment prévenir la précarité énergétique ? Situation actuelle et risques inhérents à la libéralisation du service de l'énergie, Les annales de la recherche urbaine*, september 2007, nr. 103. [<http://www.cstb.fr/actualites/webzine/editions/decembre-2007/des-travaux-pour-lutter-contre-la-precarite-energetique.html>].

maken met energieonzekerheid. Ofwel omdat er te weinig middelen zijn om zich te verwarmen wat leidt tot schulden, foute oplossingen (gebruik van bijverwarming bijvoorbeeld) of tot een beperking die niet meer «aanvaardbaar» is. Ofwel is er een gevoel van dreigend onheil wat zich vertaalt in dezelfde effecten.

Daarnaast bepalen deze twee economische situaties de keuze van een woning en de daarbij horende verwarmingskwaliteit, waardoor het nog moeilijker of zelfs onmogelijk wordt om te voldoen aan de energiebehoeften.

Slechte kwaliteit van de huisvesting

Wat betreft de kwaliteit, is het vooral de slechte energie-efficiëntie van de woning die een probleem vormt omdat ze zorgt voor meer energieonzekerheid. Een huishouden met beperkte middelen is des te minder in staat om de kosten te dragen als de woning een «tochtgat» blijkt te zijn. En dat terwijl een huishouden met een laag inkomen de energiefactuur van een goed geïsoleerd huis wel kan betalen, door de energiekosten te controleren en te meten, en soms kunnen ze de kosten zelfs herleiden tot nul door gebruik te maken van hernieuwbare energiebronnen. Maar vaak zijn de woningen van de armste mensen bouwvallig en dateren ze van voor de tijd dat er Europese en nationale verwarmingsnormen bestonden. Ter illustratie, het Europese richtsnoer van 2001 over de energieprestaties van gebouwen¹⁴ en de verstrenging van de thermische regels in tien Europese landen sinds 2000, leidden tot de volgende vaststelling: «De woningen die in 2005 in de EU-15 werden gebouwd verbruikten gemiddeld een derde minder energie dan de woningen die werden gebouwd in 1990 (of zelfs 60% minder dan woningen die werden gebouwd voor de eerste oliecrisis in 1973/1974). »¹⁵

Het gebrek aan beschikbare woningen op de markt is eveneens een probleem, want dat bood de kans aan «huisjesmelkers » of aan weinig scrupuleuze eigenaars om onbewoonbaar verklaarde woningen terug op de markt te brengen, zoals in Frankrijk. In de landen van het Oosten, waar er lange tijd geen milieubezorgdheid was, beantwoorden de meeste woningen niet aan de normen die vereist zijn door de Europese Unie.

---

14. Richtsnoer 2002/91/EG van het Europees Parlement en van de Raad van 16 december 2002 over de energieprestaties van gebouwen.

15. Samenvatting van rapporten over de energie-efficiëntie in Europa: ADEME /IEEA, Bosseboeuf D., Lapillonne B., Eichhammer W.(2007): "Evaluation of Energy Efficiency in EU New member countries and in the EU-25: indicators and policies, ADEME /IEEA, Paris » ADEME /IEEA Paris, ADEME /IEEA, Bosseboeuf D., Lapillonne B., Eichhammer W., Boonekamp P.,(2007): "Evaluation of Energy Efficiency in the EU-15: indicators and policies, ADEME /IEEA, Paris ».

Vanuit technisch oogpunt combineren de meest energieverblindende woningen verschillende gebreken: geen of onvoldoende isolatie, vochtigheid en slechte verwarming. Het gedrag speelt ook een rol, maar de al eerder genoemde neiging in de meest onzekere huishoudens om zich in te tomen sluit deze factor gedeeltelijk uit, al blijft het een bepalende factor voor de hele bevolking en voor het energieverbruik van huishoudens in het bijzonder.

Energieonzekerheid is nauw verbonden met het benodigde verwarmingsvolume. Het aandeel van de verwarming blijft immers meer dan de helft van het energieverbruik van huishoudens vertegenwoordigen (68% in 2004)¹⁶. Warm water en het elektriciteitsgebruik (voor huishoudelijke apparaten en verlichting) zijn de twee andere hoofdbronnen van hun verbruik. Maar de verwarmingssystemen zijn vaak nauwelijks aangepast of nutteloos tegenover de gebrekkige isolatie van de woningen die over het algemeen ten deel vallen aan de armsten. Steun voor energierenovatie is voorbehouden voor de midden- en hogere klassen, want in de meeste gevallen gaat het om een terugbetaling na een initiële investering wat de armste klassen zich niet kunnen veroorloven. Het uitwerken van sociale groene leningen kan een oplossing bieden, maar dan moeten huishoudens die in onzekerheid leven een stap durven zetten die ze niet altijd bereid zijn te zetten, omdat ze zich onzeker voelen wat betreft de toekomst. Ze moeten ook vaststellen dat de armen meestal huurders en geen eigenaars zijn, en dat de investeringen die ze zouden doen, zichzelf niet terugbetalen als ze niet lang genoeg in de woning blijven.

De verhuurders van sociale woningen en de eigenaars vormen dus ook een probleem. Er komen steeds meer Europese en nationale maatregelen om de energie-efficiëntie van woningen te verbeteren, maar er bestaan nog altijd aanbestedingsoproepen voor werken aan sociale woningen die geen rekening houden met de van kracht zijnde isolatienormen¹⁷. Eigenaars zijn overigens vaak niet erg happig om renovatiewerken te doen waarvoor geïnvesteerd moet worden, vooral niet in het geval van collectieve woningen, als ze daar zelf geen direct voordeel bij hebben. In het beste geval wordt de financiering gedeeld door de eigenaar en de huurder, en de eigenaar kan de huur verlagen als de huurder meewerkt aan de renovatie, maar vaak leidt dat ook tot een verhoging van de huurprijs waardoor de energiebesparing van de huurder meteen weer verdwijnt zodat huurder zich vaak genoodzaakt voelt om de woning te verlaten.

---

16. Idem.

17. Tweemaandelijks tijdschrift *AlterEchos*, « Energie : Chauffe qui peut ! », speciaal dossier februari 2008, nrs. 246-247.

Tot slot is er ook nog het gedrag dat verantwoordelijk zou zijn voor 5 tot 15% van het energieverbruik.¹⁸ Het ontbreken van sensibilisering en opvoeding rond energiebesparend gedrag in de woning heeft een directe invloed op het energieverbruik. Er wordt vaak verwezen naar onwetendheid, slordigheid of het zoeken naar comfort,¹⁹ maar dat zijn oorzaken die niet direct slaan op sociale klassen die gewoon zijn om zich te kort te doen, al kunnen ook zij hun voordeel doen met kennis over regels en technieken waardoor de warmte bijvoorbeeld langer kan worden behouden of waardoor ze kunnen zorgen voor een goedkopere verlichting.

Conjuncturele oorzaken

De net vermelde oorzaken zijn het gevolg van structurele beleidsopties en vereisen duurzame oplossingen, maar de conjuncturele oorzaken zijn veel moeilijker te beheersen en doorgaans kunnen ze maar achteraf worden aangepakt. Toch zou de conjunctuur minder impact hebben als er duurzame oplossingen zouden zijn goedgekeurd om het hoofd te bieden aan de structurele oorzaken. Zo heeft bijvoorbeeld de plotselinge stijging van de energieprijzen minder gevolgen als een woning goed geïsoleerd is en gebruik maakt van hernieuwbare energiebronnen.

Schommeling van de energieprijzen

De prijsstijgingen van elektriciteit en gas hangen sterk af van de vrijmaking van deze energiemarkten. Gas en olie zijn als fossiele brandstoffen eveneens onderworpen aan andere factoren zoals de internationale conjunctuur en de geostrategische keuzes die een invloed hebben op de voorraden en de beschikbare reserves. De prijs ervan is dus in essentie onstabiel, net als de beschikbaarheid ervan: de geschiedenis en de olie- en gascrisis hebben dat bewezen. De sterke correlatie tussen de energiefactuur van woningen en de prijs van deze energiebronnen benadrukt het niet-duurzame karakter van de situatie op lange termijn, maar voor de meest kwetsbare huishoudens is het vooral op korte termijn een probleem. De stabiliteit van mensenlevens wordt immers bepaald door gebeurtenissen waarop de getroffen personen geen greep kunnen krijgen. Het bewijs? In België bijvoorbeeld stijgen de onderbrekingen van gasleveringen en de systemen van voorafbetaling voor elektriciteit in dezelfde

---

18. DARBY Sarah, *The effectiveness of feedback on energy consumption*, a review for defra of the literature on metering, billing and direct displays, Avril 2006, Environmental Change Institute, University of Oxford. [<http://www.eci.ox.ac.uk/research/energy/downloads/smart-metering-report.pdf>].

19. CREISER Charlotte, Working paper *Comment réduire sa facture énergétique ? Le contexte belge*, 2008, Reeks Duurzame Ontwikkeling, Pour La Solidarité.

mate als de prijzen van diezelfde energiebronnen blijven stijgen, afhankelijk van onvoorspelbare factoren zoals speculatie.²⁰

Woningcrisissen

Sommige Europese landen zoals Frankrijk of Italië en België worden geconfronteerd met een toenemende vraag op een moment dat er een gebrek is aan sociale of klassieke woningen. In andere landen zoals Duitsland is de situatie anders en vindt men geen bewoners voor bepaalde woningen. De problematiek van de toegang tot een woning draagt aanzienlijk bij tot een situatie van energieonzekerheid. Het onevenwicht tussen aanbod en vraag leidt immers tot twee tendensen: hogere huurprijzen en het terug op de markt brengen van verouderde of onbewoonbare woningen. In België zouden de huurprijzen sneller gestegen zijn dan de index²¹, namelijk gemiddeld 10,6% tussen 1996 en 2001²², in Frankrijk, gemiddeld 6,2% over 20 jaar, en in Italië zelfs 100% tussen 1999 en 2005.²³ Dat verplicht huurders om te besparen op andere uitgavenposten zoals de energiefactuur, of om op zoek te gaan naar een woning met een lagere huurprijs, maar op energievlak vertonen die vaak meer gebreken, bijvoorbeeld als het gaat om de al vermelde oudere, onbewoonbare huurwoningen.

De perceptie van de koopkracht

Hoewel de koopkracht gelijk gebleven is, lijkt ze verminderd te zijn. Dat komt hoofdzakelijk door «de snelle stijging van de prijzen op de woningmarkt» wat geleid heeft tot «een moeilijker toegang tot eigendom, ook al waren de huishoudens waarschijnlijk gevoeliger voor de hogere consumentenprijzen in deze periode dan voor de lagere prijzen die dit compenseerden».²⁴ Deze «exponentiële verhoging van de vastgoedprijzen», bovenop een «vertraging van groei van de productiviteit» gaf de huishoudens «een indruk van achteruitgang».

Het fenomeen speelt dus tegelijk op de perceptie (angstgevoel door de indruk van achteruitgang) als op de werkelijkheid zelf (te duur vastgoed). Voor huishoudens die al kwetsbaar zijn leiden die twee effecten tot nog

20. DE CHANGY Jordane, VAN HOOTEGEM Henk, *Energie : quand le social et l'écologie se rencontrent*, La Revue Nouvelle Mai-Juin 2008, n°5-6.

21. *Loyers : Comment sortir de l'impasse ?* N. Bernard in Les échos du logement, 03/200, n°1.

22. *Diagnostic des causes et conséquences en Belgique, Espagne, France, Italie et Royaume-Uni*, WP2-D5, projet EPEE, programma programma Intelligent Energy Europe (IEE).

23. Idem.

24. Jean-François JAMET, Policy paper, *Le pouvoir d'achat dans la zone euro*, Stichting Robert Schuman.

meer kwetsbaarheid, en zijn ze ook verantwoordelijk voor de energieonzekerheid, omdat ze aansporen om de energiekosten te drukken om zich in te dekken tegen de stijging van de vastgoedprijzen of om de ervaren achteruitgang te compenseren door te besparen op gewone verbruiksartikelen.

Deze structurele en conjuncturele oorzaken zijn dus vaak nauw verbonden, en ook al hebben ze een effect op de hele bevolking, toch zijn ze extra negatief voor de meest kwetsbare bevolkingsgroepen.

2

GEVOLGEN

De gevolgen van energieonzekerheid zijn in sommige gevallen ronduit dramatisch: ze drukken immers zowel op de materiële, fysieke en psychologische situatie en versterken aldus de vicieuze cirkel van negatieve factoren. Deze aaneenschakeling maakt van de onzekerheid een permanente situatie, die geleidelijk verandert in uitsluiting en stigmatisering.

Economische en materiële gevolgen

Als meer dan de helft van het gezinsbudget nodig is voor de woning (huur en energie), en als in Frankrijk bijvoorbeeld gemiddeld 15% van het inkomen van arme huishoudens wordt opgeslorpt door energie-uitgaven, tegenover 6% bij welgestelde huishoudens²⁵, dan gaat dat ten koste van de andere behoeften die maximaal worden ingeperkt. In de meest extreme gevallen stelt zich dan het dilemma: «zich verwarmen of eten».²⁶

Arme mensen die niet besparen op verwarming, hoewel ze er niet genoeg geld voor hebben, beginnen zo soms schulden op te bouwen, en soms loopt dat zelfs helemaal uit de hand. Dit probleem verzwaart een situatie van onzekerheid, omdat hun situatie van de ene dag op de andere uit balans kan geraken, en ze permanent bang zijn voor deurwaarders die komen aankloppen. Sommigen nemen dan hun toevlucht tot het inschakelen van ongeschikte bijverwarmingstoestellen die schadelijk zijn voor hun gezondheid.

Er is ook altijd een gevaar dat de energieleveringen worden stopgezet en dat de energieleverancier hen definitief uitsluit: dat stort het betrokken huishouden in een zware uitsluitingssituatie. De toepassing van een voorafbetalingssysteem waardoor per maand een vastgelegd bedrag voor het energieverbruik wordt opgelegd, verplicht het huishouden om te bespa-

25. Uitwisselingsdag, Fondation Abbé Pierre, 1 april 2009.

26. Opmerking van een deelnemer aan de 7de Europese ontmoeting van mensen die in armoede leven.

ren op nochtans onontbeerlijke uitgaven. Ze kunnen overigens zelf vragen om de gaslevering stop te zetten of om de elektriciteitsmeter te blokkeren.²⁷

Bovendien draagt het ontbreken van verwarming bij tot het verdere verval van woningen die al vochtig en slecht geïsoleerd zijn. Sommige eigenaars geven de schuld daarvan dan aan de huurders, terwijl het hun taak was om al vroeger werken uit te voeren.

Gevolgen op de fysieke en morele gezondheid

Voor Europarlementslid Eluned Morgan wordt iemand die energiearm is, geconfronteerd met moeilijke situaties van twijfel en afzondering, en met fysieke en mentale problemen²⁸. De vicieuze cirkel is niet enkel materieel, maar ook psychologisch. Een woning symboliseert ergens thuis zijn, de ultieme toevlucht voor mensen die al kwetsbaar zijn. Een slechte woning en «abnormale» levensomstandigheden, waarbij nauwelijks of geen gebruik wordt gemaakt van warm water, verwarming, verlichting, elektrische apparaten, veranderen het zelfbeeld en vormen zo een aanslag op de morele gezondheid, en bovendien zetten ze « een rem op het sociale leven en op het persoonlijke leven». ²⁹Er bestaat een bewezen direct verband tussen energieonzekerheid en lichamelijke gezondheid, in het bijzonder bij kinderen en bejaarde personen.³⁰ De gevolgen manifesteren zich via allergieën en ziekten die te wijten zijn aan oliekachels, aan kou en vocht en kunnen zelfs leiden tot de dood, vooral bij koudepieken in de winter. Een slechtere hygiëne door een gebrek aan de nodige middelen (warm water bijvoorbeeld) is eveneens verantwoordelijk voor ziektes en het woekeren van bacteriën.

Sociale gevolgen

Deze effecten beïnvloeden onvermijdelijk ook de sociale positie. De permanente beperking, de afwezigheid van systemen om binnen de norm te blijven (warm water om zich te wassen, verwarming om het warm te heb-

---

27. DEVALIERE Isolde, *Comment prévenir la précarité énergétique ? Situation actuelle et risques inhérents à la libéralisation du service de l'énergie*, Les annales de la recherche urbaine, september 2007, nr. 103.

28. Eluned MORGAN, MEP, Rapport Energy poverty in the EU, 2008.

29. *Diagnostic des causes et conséquences en Belgique, Espagne, France, Italie et Royaume-Uni*, WP2-D5, projet EPEE, programma Énergie Intelligente Europe.

30. Idem.

ben en gezond te blijven) en om een fatsoenlijk leven te behouden, leiden tot een gevoel of een feitelijke situatie van sociale uitsluiting. De schaamte en de twijfel aan zichzelf belemmeren een sociaal leven. Ze raken gescheiden van hun naasten en zijn bang om zich aan te bieden bij maatschappelijke diensten zoals een werkgelegenheidsagentschap of zelfs een centrum voor sociale bijstand. Al deze slechte psychologische omstandigheden dragen bij tot de verslechtering van de economische en sociale omstandigheden van het betrokken huishouden. De marginalisering en de uitsluiting zijn ultieme gevolgen van energieonzekerheid.

aanDACHT VAN EUROPA

«In de Europese Unie is de spectaculaire stijging van de energieprijzen in de voorbije maanden aan niemand onopgemerkt voorbijgegaan. In heel Europa moeten mensen vechten om hun elektriciteitsfactuur te kunnen betalen. De kwestie van de energieonzekerheid moet dus op de agenda van de Europese debatten komen».³¹ Op het Europese niveau bestond er strikt genomen geen definitie, maar zijn er wel een aantal teksten die min of meer rechtstreeks van toepassing zijn op energieonzekerheid. Verscheidene energieregelingen hebben een directe impact op energieverbruik, in het bijzonder de wetteksten die de vrijmaking van de energiemarkt regelen (richtsnoeren betreffende de gemeenschappelijke regels voor de interne elektriciteitsmarkt³² en de gemeenschappelijke regels voor de interne aardgasmarkt³³) evenals de teksten over energie-efficiëntie (richtsnoeren over de energieprestaties van gebouwen³⁴ en over de energie-efficiëntie bij het eindgebruik en energiediensten³⁵). Inzake de bescherming en de rechten van de verbruikers zijn de belangrijkste richtsnoeren opnieuw de al vermelde die de vrijmaking van de energiemarkt regelen.³⁶

Het derde pakket van energiemaatregelen, dat deze richtsnoeren herzielt of ervan afwijkt, is dus van doorslaggevend belang, vooral omdat er nu uiteindelijk toch een algemeen geldende definitie wordt gegeven van energieonzekerheid, iets wat tot nog toe ontbrak in de officiële communautaire teksten.

31. Reactie van MORGAN Eluned na de goedkeuring van zijn rapport over de regels voor de interne elektriciteitsmarkt, op 18 juni 2008 (<http://www.socialistgroup.org/gpes/newsdetail.do?lg=nl&id=89136&href=home>).

32. Richtsnoer 2003/54/EG van het Europees Parlement en van de Raad van 26 juni 2003 betreffende de gemeenschappelijke regels voor de interne elektriciteitsmarkt.

33. Richtsnoer 2003/55/EG van het Europees Parlement en van de Raad van 26 juni 2003 betreffende de gemeenschappelijke regels voor de interne aardgasmarkt.

34. Richtsnoer 2002/91/EG van het Europees Parlement en van de Raad van 16 december 2002 over de energieprestaties van gebouwen.

35. Richtsnoer 2006/32/EG van het Europees Parlement en van de Raad van 5 april 2006 betreffende de energie-efficiëntie bij het eindgebruik en bij energiediensten.

36. Cf. voetnoten 32 en 33.

Het is trouwens pas sinds rond de jaren 2007 dat er belangstelling is voor dit probleem, dat nochtans al heel oud is. De schriftelijke verklaring over de bestrijding van energiearmoede in de Europese Unie³⁷ die in 2007 werd ingediend door vijf Europese afgevaardigden, legde de vinger op dit tekort. Een van de enige teksten over dit onderwerp was de mededeling van de Commissie van 5 juli 2007 met als titel «Naar een Europees charter over de rechten van energieverbruikers»³⁸. Het charter werd uiteindelijk op 19 juni 2009 goedgekeurd door het Parlement. Het «beklemt dat de energiebevoorrading een sleutelement is voor de geslaagde participatie van de burgers aan het economische en sociale leven; het herinnert eraan dat, hoewel de verbruikersrechten goed beschermd zijn door de vigerende communautaire wetgeving, ze vaak met de voeten worden getreden; het benadrukt dat het beste middel om de maatregelen ter bescherming van de verbruiker te versterken, bestaat in de efficiëntere toepassing is van de bestaande wetgeving; (...) het onderstreept de absolute noodzaak om de bescherming van de verbruiker te versterken op het vlak van energie en om dit charter te gebruiken als een oriëntatie-instrument voor nationale en Europese overheden, evenals voor privé-organisaties, om de verbruikersrechten effectief te garanderen en te doen naleven.»³⁹

Op het praktische vlak en op de regionale en lokale niveaus volgt de Commissie dezelfde lijn als bij talloze andere communautaire programma's zoals Concerto, Intelligent Energy Europe, of ICT-PSP en kiest ze in het bijzonder bij sociale huisvesting voor het aanmoedigen en financieren van projecten die de energie-efficiëntie bevorderen. Zo omvatte de projectoproep voor het ICT-PSP-programma een bepaling over de informatie- en communicatietechnologieën ten dienste van energie-efficiëntie in sociale woningen.⁴⁰

Toch vond de Declaratie dat dit niet ver genoeg gaat en dat «de Commissie een mededeling moest voorstellen betreffende de bestrijding van de energiearmoede in de Europese Unie »⁴¹. De Commissie had het probleem van de energieonzekerheid immers nog niet duidelijk gedefinieerd en afgebakend. In het Parlement was er meer aandacht voor het probleem vooral dan vanwege het Britse Europarlementslid Eluned Morgane, auteur

---

37. Schriftelijke Declaratie over de bestrijding van energiearmoede in de Europese Unie, 7 juli 2008, 0063/2008.

38. COM(2007)0386.

39. Europees charter van de rechten van de energieverbruikers (P6_TA(2008)0306).

40. «4.1: ICT for energy efficiency in social housing», ICT-PSP Work Programme 2009

(http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/documents/ict_psp_wp2009.pdf)

41. Idem.

van talrijke teksten over energieonzekerheid in Europa, en van een recent rapport over de regels inzake de interne elektriciteitsmarkt, die geregeld werden bijgestuurd, zoals onlangs nog op 11 maart 2009⁴². Vooral op basis van dit rapport hechtte het Europees Parlement op 22 april 2009 zijn goedkeuring aan het derde pakket inzake de liberalisering van de energiemarkt. Kernideeën zijn de bereidheid om meer belang te hechten aan de consumentenrechten en om «energiearmoede» te erkennen als een situatie waarbij een huishouden zich niet kan veroorloven om zijn woning op een aanvaardbare manier te verwarmen; deze situatie wordt beoordeeld op basis van de temperatuurnormen die aanbevolen zijn door de Wereldgezondheidsorganisatie »⁴³.

Het richtsnoer nodigt de lidstaten eveneens uit om op het nationale niveau een ad hoc-definitie te geven van energieonzekerheid en om gepaste maatregelen te nemen: «Energiearmoede is een probleem dat groter wordt in de Europese Unie. De lidstaten zouden dus nationale actieplannen moeten uitwerken om dit probleem te bestrijden en om te garanderen dat kwetsbare cliënten de energie die ze nodig hebben, geleverd krijgen. De lidstaten moeten dit op een geïntegreerde manier aanpakken en de acties zouden onder meer betrekking moeten hebben op sociale maatregelen, tariefnormen en op het verhogen van de energie-efficiëntie van woningen. Op basis van dit richtsnoer zou het nationale beleid minstens tariefmodellen ten voordele van kwetsbare cliënten moeten uitwerken »⁴⁴

Concreet is het de bedoeling om de belangen van de verbruikers beter te verdedigen, door het verbeteren van de transparantie en de informatie-toegang. In de komende tien jaar zouden er eveneens «intelligente meters» moeten worden geïnstalleerd, overal in Europa om de energie-efficiëntie te verbeteren. Er zal eveneens een meer transparante regelgeving worden uitgewerkt, die meer bevoegdheden toekent aan de nationale regelgevers en die een echte opening van de markten garandeert dankzij effectieve samenwerking met de concurrentieautoriteiten.

De voorstanders van de bestrijding van energieonzekerheid zien in deze poging tot definitie en vooral in de trein van goedgekeurde maatregelen

---

42. Aanbevelingsvoorstel voor de tweede lezing over de gemeenschappelijke positie van de Raad met het oog op de goedkeuring van het richtsnoer van het Europees Parlement en van de Raad betreffende de gemeenschappelijke regels voor de interne elektriciteitsmarkt, in afwijking van richtsnoer 2003/54/CE (14539/2/2008 - C6 0024/2009 - 2007/0195(COD)).

43. Idem.

44. Aanbevelingsvoorstel voor de tweede lezing over de gemeenschappelijke positie van de Raad met het oog op de goedkeuring van het richtsnoer van het Europees Parlement en van de Raad betreffende de gemeenschappelijke regels voor de interne elektriciteitsmarkt, in afwijking van richtsnoer 2003/54/CE (14539/2/2008 - C6 0024/2009 - 2007/0195(COD)).

en aanbevelingen, die nauw aansluiten bij de aard en de ernst van het probleem, het begin van de overwinning. De lidstaten moeten echter nog laten zien dat ze in staat zijn om deze problematiek aan te pakken, door hem preciezer af te bakenen, door de verschillende ingevoerde instrumenten beter te coördineren en door verder te gaan in de maatregelen die de structurele problemen die energieonzekerheid veroorzaken, verhelpen.

Besluit

We hebben hier gepoogd om de verschillende oorzaken en gevolgen van energieonzekerheid op een overzichtelijke manier te definiëren, om aan de actoren van de sociale economie sleutels aan te reiken om dit multidimensionaal probleem te begrijpen en om hen bewust te maken van de ernst van de situatie. Het is een transversaal probleem, dat vooral te maken heeft met het huisvestingsbeleid en met het energiebeleid, en waarin het dus beter moet worden geïntegreerd. Het derde Europese energiepakket zorgde voor denksporen en aanzetten om het probleem grondiger te behandelen. Nationale initiatieven van de verschillende actoren en een betere coördinatie van de genomen maatregelen moeten er nu voor zorgen dat deze wettelijke regeling een significante praktische inhoud krijgt.

**DEEL II: ENERGIEONZEKERHEID IN
BELGIË EN ROL VAN DE SOCIALE
ECONOMIE**

INLEIDING

Energie is in onze landen een basisbehoefte. Om fatsoenlijk te leven hebben we allemaal elektriciteit en verwarming nodig. Maar ook vandaag nog hebben een groot aantal Belgen geen, of slechts met erg veel moeite, toegang tot deze goederen. Op het einde van de maand zien ze dat ze hun energiefactuur niet kunnen betalen, soms wordt hun toegang tot gas en elektriciteit afgesloten of worden ze verplicht om hun verbruik drastisch te beperken, wat slecht kan zijn voor hun gezondheid en wat kan leiden tot sociale uitsluiting.

Twee grote variabelen spelen een bepalende rol in de energieonzekerheid in België. De eerste is de energieprijs. Die hangt af van de verdeler, van de globale energieprijs en van bestaande maatregelen om die prijs te verminderen (sociaal tarief enz.). De tweede variabele is de hoeveelheid verbruikte energie. Die hoeveelheid hangt hoofdzakelijk af van de woning van de betrokken persoon en van de gebruikte huishoudelijke apparaten (staat, aantal enz.), van de prestaties van het gebruikte verwarmingssysteem (onderhoud, kwaliteit enz.) en van de levenswijze.

Wat zijn de grote tendensen en statistische gegevens omtrent deze kwestie in België? Hoe zit het met de evolutie van de prijs voor elektriciteit en gas? Wat is de globale staat van de woningen in België? Hoeveel huisgezinnen worden getroffen door energieonzekerheid? Dat zijn enkele vragen die we hier zullen proberen te beantwoorden. De uitdagingen van de energieonzekerheid en de rol die sociale economiebedrijven kunnen spelen, worden eveneens behandeld. Tot slot stellen we verscheidene goede praktijken voor die de energieonzekerheid helpen verminderen en worden toegepast binnen de sociale economie.

Vaststellingen

Wat de energieprijis betreft, is de eerste vaststelling uiteraard gekoppeld aan de context van de liberalisering van de energiemarkt zoals we die in België kennen. De liberalisering was bij de invoering aangekondigd en verrechtvaardigd als een maatregel die voordelen zou opleveren voor de gebruikers en zou leiden tot lagere prijzen, maar die resultaten zijn bijlange niet bereikt. Integendeel zelfs. De liberalisering veroorzaakte perverse effecten, vooral bij de minst geïnformeerde en meest kwetsbare personen.

Zo ondertekenden sommige huisgezinnen verschillende contracten voor de gelijktijdige levering van elektriciteit en gas. Ofwel moesten ze dan de kosten voor de verbreking van een contract betalen ofwel betaalden ze dubbele facturen. Bovendien verschillen de tarieven van de verschillende leveranciers sterk. Maar de minst geïnformeerde gezinnen konden niet beschikken over de nodige instrumenten om de verschillende aanbiedingen te vergelijken en om het voor hen best geschikte aanbod uit te kiezen. Vaak hebben ze dan ook een contract afgesloten met de leverancier die het meest actief aan klantenwerving deed, maar soms ook de duurste was. Tot slot zijn de facturen ook nog ingewikkelder geworden, zodat ze zelfs voor de meest gewaarschuwde personen onbegrijpelijk zijn.

Wat de prijzen zelf betreft, blijkt uit de gegevens die werden verzameld door de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (CREG) dat ze ontegenzeggelijk gestegen zijn, vooral in Wallonië. Zo schrijft de CREG in haar rapport: *«In Wallonië bemerken we een sterke verhoging van de energieprijis na de liberalisering, vooral bij de kleinste cliënten bij wie de betalingsvoorwaarden het sterkst doorwegen. De verhoging is gedeeltelijk te verklaren door het scheiden van de verschillende functies, van de productie tot de levering van energie, en door de stijging van de distributiekosten.»*⁴⁵ Deze laatste zijn trouwens erg onrechtvaardig in het Waals Gewest omdat ze sterk verschillen volgens de bevolkingsdichtheid en volgens de intercommunale van het betreffende gebied.

45. CREG, Evolutie van de elektriciteitsprijis op de residentiële markt, april 2009.

Bovendien vond de liberalisering van de markt voor elektriciteit en gas plaats in een globale context van stijgende energieprijzen. De verhoging viel stil in het begin van 2009, maar de prijzen zijn nog niet terug gedaald tot het niveau van januari 2007. In 2008 bereikten de prijzen recordniveaus met directe gevolgen op de facturen.

Parallel aan deze eerste problemen leidde de liberalisering van de energiemarkt tot proceduremoeilijkheden bij het bieden van hulp aan de meest kwetsbare personen. Zo verklaarde de coördinator van de Cel Schuld- en Energiebemiddeling van het ocmw van Brussel-Stad in een themadossier van Alter Echos: *“Vóór de liberalisering hadden we een controleprocedure in vijftien stappen, vandaag zijn er dertig! Na uitgebreid overleg met Sibelga hadden we vóór 1 januari 2007 bekomen dat de inningsprocedure erg snel zou worden toegepast zodat te grote schulden konden worden vermeden. Maar vandaag zijn we enkele jaren later en zijn de eerste verbrekingsdossiers nog maar net aangekomen bij de vrede-rechters. Soms is er dus meer dan een jaar verlopen en zijn de schulden uiteraard erg hoog opgelopen!”*⁴⁶

In 2004 bleek uit een enquête van het Nationaal instituut van de Statistiek dat de energiefactuur in absolute cijfers hoger is voor huisgezinnen met een hoog inkomen, wat helemaal niet verbaast. De huishoudens met de hoogste inkomens beschikken vaak over een grotere woning, meer elektrische huishoudapparaten enz. Maar, als percentage van het totale inkomen, is de energiefactuur van de laagste inkomen hoger dan deze van de hoogste inkomens. Ze vertegenwoordigde 8% van het budget voor de 10% armste huisgezinnen, tegenover slechts 4% voor de 10% rijkste, en 6% voor de gezinnen met een gemiddeld inkomen. Aangezien de energieprijzen de afgelopen jaren aanzienlijk gestegen zijn, is het meer dan waarschijnlijk dat deze percentages niet meer overeenstemmen met de huidige realiteit en heel wat hoger liggen voor de huisgezinnen met de laagste inkomens. Voor Wallonië blijkt uit een studie van de federatie van ocmw's, die werd uitgevoerd in augustus 2008, bijvoorbeeld dat huisgezinnen die een leefloon ontvangen, zonder rekening te houden met de verhoging van de energiekosten in 2008, 11,07% van hun inkomen uitgeven aan water, gas, elektriciteit en stookolie⁴⁷. Voor sommigen is de kostprijs van de verwarming dus te hoog zodat ze soms moeten kiezen: "Ofwel eten we, ofwel verwarmen we ons".

Wat de staat van de woningen in België betreft, zijn de vaststellingen bijzonder negatief. Een studie die werd uitgevoerd aansluitend op de natio-

46. Catherine Morenville, CPAS et usagers trinquent, Alter Echos n°246.

47. http://www.uvcw.be/no_index/cpas/panier-etude-quantitative.pdf

nale enquête van 2001⁴⁸ laat zien dat 15% van de Belgische huizen gebouwd zijn vóór 1919 en 17% tussen 1919 en 1945, tegenover een Europees gemiddelde van respectievelijk 11 % en 12%. Het percentage woningen dat werd gebouwd tussen 1980 en 2000 bedraagt 22% tegenover een Europees gemiddelde van 30%. De studie toont eveneens aan dat de kwaliteit van de woningen sindsdien niet verbeterd is. 13,3% van de Vlaamse woningen zijn in slechte staat, tegenover 19,1% in Wallonië en 24% in Brussel. In totaal zijn 616.000 woningen, of 15,9% van het hele Belgische woningenpark, in slechte staat.

In Wallonië blijkt uit een meer recente enquête⁴⁹ over de woningkwaliteit dat slechts 6 % van het Waalse huizenpark beschikt over een isolatie die dikker is dan 12 cm, wat de huidige thermische norm is. Voor het dak bevelen specialisten vandaag zelfs een isolatie van 20 tot 25 centimeter aan.

De staat van het huizenpark in België is dus bijzonder zorgwekkend. Bovendien is de vraag groter dan het aanbod. Woningen in erg slechte staat vinden dus vooral, bij gebrek aan beter, kopers onder de sociaal meest kwetsbare personen.

---

48. « Dwelling in Belgium : Monographies, the 2001 socio-economic survey », D. Vanneste, KUL - Afdeling Sociale en Economische Geografie, L. Goossens, Universiteit Antwerpen - Sociology Department en Sociaal Beleid, en I. Thomas, UCL - Département de Géologie et de Géographie.
49. Collectif, Enquête sur la qualité de l'habitat en Région wallonne 2006-2007, Etudes et documents Logement n° 5, Waals Gewest, Namen, 2007.

2

DE ROL VAN DE SOCIALE ECONOMIE

Sociale economiebedrijven zijn eerstelijnsactoren bij de bestrijding van energieonzekerheid. De meeste van die bedrijven streven naar de sociaalprofessionele inschakeling van erg laaggeschoolde personen die moeilijk toegang krijgen tot de arbeidsmarkt en van wie de meesten financiële problemen hebben. De sociale economiebedrijven zijn dus erg goed op de hoogte van de moeilijkheden en mechanismen die opduiken in onzekere situaties, en waarmee de getroffen personen dagelijks te maken hebben.

Bovendien willen ze deze mensen ook helpen om hun plaats in de maatschappij sociaal en professioneel opnieuw in te nemen. En de bestrijding van energiearmoede draagt rechtstreeks bij tot deze doelstelling. Energiearmoede is immers nooit een alleenstaand probleem. Ze hangt steeds samen met andere probleemgebieden (huisvesting, schulden, gezinsproblemen enz.) die met elkaar verweven zijn en die bijdragen tot de sociaalprofessionele uitsluiting van de mensen.

De sociale economiebedrijven stellen al enkele jaren vast dat de problemen van hun doelgroep op sommige vlakken verergeren. Verscheidene sociale inschakelingsbedrijven (EI) en werkervaringsbedrijven (EFT) zien dat het aantal van hun werknemers en stagiairs met grote schulden effectief toeneemt. Om te ontkomen aan de deurwaarders, verhuizen sommigen onophoudelijk, van de ene ongezonde woning naar een ander onbewoonbaar verklaard huis.

De studies beklemtonen ook de moeilijkheden die stagiairs en werknemers ondervinden bij het vinden van een fatsoenlijke woning tegen een correcte prijs. Mensen met een laag inkomen worden aangetrokken door erg lage huurprijzen, maar ze denken niet aan de meerkosten inzake energie.

Aldus ontstaat er snel een vicieuze cirkel: een hogere energiefactuur, schulden, afsluiting van elektriciteit en gas enz. Daarbovenop komen ook

nog gezondheids- en hygiëneproblemen die te wijten zijn aan de slechte kwaliteit en de slechte verwarming van zo'n woning. Sommige EFT's zien dat stagiairs hun opleiding onderbreken vanwege gezondheidsproblemen die te wijten zijn aan hun woning of omdat ze verplicht zijn om te verhuizen omdat ze hun huur niet kunnen betalen. Het formuleren van passende antwoorden op deze problemen is een echte uitdaging voor de sociale economiebedrijven.

3

Uitdagingen - Aanbevelingen

Zoals reeds vermeld werd, hangt de energiefactuur van een Belgisch huizegezin enerzijds af van de energieprijs en anderzijds van de hoeveelheid verbruikte energie. De strijd tegen energieonzekerheid moet dus inspelen op deze twee variabelen. Er zijn vier grote actiemogelijkheden. De eerste actiemogelijkheid bestaat uit het verminderen van de energiekosten, ofwel via beleidsmaatregelen (sociaal tarief, «stookoliecheques» enz.), ofwel door de burgers erbij te betrekken en de energieaankopen te groeperen. De tweede actiemogelijkheid bestaat uit het verminderen van het energieverbruik van de gebouwen (isolatie, verwarming met hoog rendement, zonnepanelen enz.). De derde actiemogelijkheid mikt op de gedragsverandering van de huisgezinnen via opleiding, voorlichting, aangepaste begeleiding en het creëren van diverse diensten. De vierde actiemogelijkheid, tot slot, bestaat uit het verminderen van het energieverbruik door het aanschaffen van energiezuinige elektrische apparaten (spaarlampen, koelkasten met een A+++ label enz.).

Het lijkt vanzelfsprekend dat deze actiewijzen niet allemaal een even grote impact hebben op de energiefactuur. Uit verscheidene studies en vaststellingen die momenteel worden gedaan blijkt ontegensprekelijk dat het er in de eerste plaats op aankomt om de energieprestaties van de gebouwen te verbeteren. Dat is momenteel de meest doeltreffende manier, niet alleen om de energiefactuur van de bewoners aanzienlijk te verminderen, maar ook om de productie van CO² te verminderen en dus ook de impact van het huishoudelijke energieverbruik op het klimaat.

Voor de sociale economiebedrijven situeren de uitdagingen zich op verschillende niveaus. Vooreerst gaat het om **voorlichting**. Veel mensen die te maken hebben met energieonzekerheid kennen hun rechten niet, worden bang, en laten hun elektriciteit en verwarming liever afsnijden. Sommigen kennen ook de organismen niet die hen kunnen steunen, zoals de Sociale Huisvestingsagentschappen, de Associaties voor woonpromotie en andere diensten, die hen kunnen helpen bij het vinden van transit- en

inschakelingswoningen en sociale woningen. Er moet eveneens erg veel voorlichting worden gegeven rond de bestaande premies en steunmaatregelen, en rond mechanismen die werden ontwikkeld om de toegang van mensen met een laag inkomen tot deze maatregelen te vergemakkelijken. In het Waals Gewest werden er daarom Energieloketten⁵⁰ geïnstalleerd, maar we moeten helaas vaststellen dat ze vooral ten goede komen aan mensen met een gemiddeld of hoog inkomen. Sociale economiebedrijven zouden deze voorlichting kunnen verstrekken aan hun doelgroep, maar om dat te kunnen zouden ze eerst zelf moeten worden geïnformeerd over alle mogelijkheden die er zijn en zouden ze over bepaalde middelen moeten beschikken om de begeleiding en vorming uit te voeren.

Daarnaast zijn ook de sociale bemiddelaars onvoldoende opgeleid om mensen die op de grens van, of daadwerkelijk in, energieonzekerheid leven, te helpen bij het lezen en begrijpen van hun facturen, en eveneens bij het vinden en ontcijferen van de informatie over de verschillende leveranciers zodat ze de aanbiedingen echt kunnen vergelijken. Het lijkt vanzelfsprekend dat de sociale economie maar een rol kan spelen als het zoveel mogelijk partnerschappen kan afsluiten met de bevoegde organismen, al dan niet samen met het publiek dat leeft in armoede, en dan in het bijzonder met de ocmw's die het energievraagstuk dagelijks met hun cliënten ervaren.

Maar de voorlichting van kwetsbare doelgroepen moet vooral inzetten op de begeleiding en de vorming die noodzakelijk zijn voor gedragsverandering. De begeleiding gaat zowel over het dagelijks zuinig omgaan met energie, als om het verwerven van goede reacties (ventilatie, onderhoud van elektrische apparaten enz.), maar omvat ook het zoeken en goed leren gebruiken van een woning met een goede energieprestatiewaarde.

De tweede uitdaging situeert zich op **het niveau van het aanbod van lage-energiewoningen aan onzekere bevolkingsgroepen**. De sociale economie staat aan de spits als het gaat om ecologisch bouwen, het isoleren van gebouwen, ventilatie enz. Op enkele jaren tijd zijn een tiental sociale economiebedrijven opgericht of overgeschakeld op specifieke activiteiten die inspelen op de groeiende vraag inzake het renoveren en bouwen van lage-energiewoningen. Sommige agentschappen voor huisvestingspromotie zijn gestart met het renoveren en bouwen van ecologische transit-

---

50. De Energieloketten zijn een gratis voorlichtingsdienst die werd geïnstalleerd in het Waals Gewest. Ze geven raad aan particulieren voor alles in verband met energie in de woning: bouwen en verbouwen, isoleren, verwarming, verlichting, elektrische apparaten kiezen, bestrijden van condensatie, profiteren van hernieuwbare energiebronnen. Er bestaan momenteel 12 dergelijke loketten, verspreid over de Waalse steden.

woningen. Maar de sociale economie moet de overheid er vooral van kunnen overtuigen dat ze op haar diensten een beroep moet doen voor de – dringende – renovatie van het park van sociale woningen. Dat werkt vooral door het insluiten van sociale clausules in overheidsopdrachten, maar ook via de sterke bereidheid die de overheid kan tonen om te investeren in technieken die in een eerste fase misschien duurder uitvallen, maar vervolgens wel rendabel worden. Dergelijke renovaties kunnen echter maar ten volle vruchtbaar zijn als ze gepaard gaan met opleidingen en de begeleiding van de huurders zodat ze hun woning optimaal leren gebruiken.

Een derde uitdaging voor de sector bestaat in het **samen met de betrokken personen uitwerken van oplossingen voor deze problematiek**. Een te groot deel van de steun en de instrumenten die werden uitgewerkt in het kader van de vermindering van het energieverbruik voldoet niet aan de verwachtingen van de meest onzekere personen. De premies zijn ontoegankelijk of zijn niet bedoeld voor huurders, de informatie is wel beschikbaar op het internet maar niet in de ocmw's of op andere plaatsen waar onzekere personen vaak komen. Het is dus noodzakelijk om goedkope technologieën uit te werken die logisch aansluiten bij het tijd- en ruimtegebruik van onzekere personen en die inspelen op hun echte noden. Maar het komt er vooral op aan om kwetsbare personen zelfredzaam te maken wat betreft hun toegang tot aangepaste technologieën en tot mechanismen om hun energieverbruik te verminderen.

Goede praktijken in die zin worden al toegepast binnen sociale economiebedrijven. Sommige EFT's plannen bijvoorbeeld stages om onder begeleiding zelf te bouwen of te verbouwen. Een Brusselse vzw biedt al enkele jaren een opleiding aan om zelf zonnepanelen te plaatsen. Er werden eveneens systemen met derden als investeerders uitgewerkt. Diensten van sociale wasserettes spelen onrechtstreeks in op de problematiek van energieonzekerheid. Maar vele oplossingen moeten nog worden uitgedacht. Zo zou het misschien slim zijn om een thuisdienst te ontwikkelen voor het onderhouden voor elektrische apparaten en verwarmingssystemen.

Een grote uitdaging bestaat erin passende antwoorden te kunnen aanbieden aan personen die bijna allemaal huurder zijn van hun woning. Er kan gezorgd worden voor begeleidingen en oplossingen samen met de eigenaars, maar vele huurders blijven wantrouwig als ze horen dat hun woning zal verbouwd worden. Ze vrezen immers – vaak terecht – dat de werken zullen leiden naar een hogere huurprijs die ze zich niet kunnen veroorloven. Overigens zijn de eigenaars vaak niet geneigd om te investeren in

de verbouwing van hun woningen. Want hoe slechter een gebouw eraan toe is, hoe duurder het is om het te isoleren en te verbouwen. Het vraagt dus veel geduld om elke eigenaar er via voorlichting van te overtuigen dat een verbouwing, in de meeste gevallen, rendabel zal zijn voor hem. De overheid is waarschijnlijk beter geplaatst dan de actoren van de sociale economie om deze moeilijkheid te overwinnen. De gewestregeringen zouden de eigenaars van de meest bouwvallige gebouwen namelijk moeten verplichten om verbouwingswerken te doen en ze zouden ook moeten zorgen voor systemen waardoor buitensporige stijgingen van de huurprijzen worden vermeden.

Tot slot bestaat de vierde essentiële uitdaging voor de sector van de sociale economie erin om **waakzaam en kritisch te blijven tegenover de maatregelen die de politici invoeren**. Denk bijvoorbeeld aan de «stookoliecheques» of aan de premies die aan de rijkste bevolkingsgroepen worden toegekend. De sector moet zijn vermogen om te reageren en zelf voorstellen te doen, beter ontwikkelen.

4

GOEDE PRAKTIJKEN VAN DE SOCIALE ECONOMIE IN BELGIË

De goede praktijken werken in op de twee parameters van de energiefactuur die voor België belangrijk zijn: de energiekosten en de bestaande instrumenten om deze prijs te verlagen, aan de ene kant, en de grootte van het energieverbruik, aan de andere kant.

Sommige bedrijven zoals de coöperatie Power4you, concentreren zich dus op de distributie en energiebevoorrading om de kostprijs te verminderen, terwijl andere zoals Renovassistance, kiezen voor steunverlening, in dit geval door gezonde en fatsoenlijke woningen ter beschikking te stellen aan de sociaal meest achtergestelde bevolkingsgroepen.

Andere bedrijven proberen het kwaad bij de wortel aan te pakken, namelijk bij het energieverbruik. Zij opteren voor kleine klussen die bij voorkeur worden uitgevoerd door sociaal tewerkgestelden, naar het voorbeeld van de «Energiesnoeiers» in Vlaanderen en de «Tailleurs d'énergie» in Wallonië. Op deze manier wordt niet alleen de energiefactuur van de begunstigen verminderd, maar bovendien worden er zo groene en sociale jobs gecreëerd. Het financiële aspect wordt eveneens gezien als een goede praktijk, omdat het investeringsprobleem op die manier wordt aangepakt, naar het voorbeeld van de groene sociale lening van Crédal.

Deze goede praktijken bieden een overzicht van de verschillende sporen die de sociale economie kan volgen in de strijd tegen energieonzekerheid. Ze onderscheiden zich omdat ze doorgaans uitgaan van een multidimensionale, geïntegreerde en participatieve aanpak.

CASABLANCO	
Structuur	Casablanca is een Brusselse vzw die erkend is als lokaal werkgelegenheidsinitiatief, Initiative Locale de Développement de l'Emploi (ILDE).
Invloeds- sfeer	België - Brussels Gewest
Data	Oprichting:2000
Ontstaan	Casablanca vertrekt van de vaststelling dat energieonzekerheid veel dimensies heeft en het initiatief streeft naar meer sociale rechtvaardigheid waarbij het tegelijk wil bijdragen tot de vermindering van de CO ² -uitstoot.
Doelstellingen	Casablanca heeft een tweevoudig doel. Enerzijds biedt het verschillende soorten verbouwwerkzaamheden aan: stukadoren, schilderen, isoleren enz. Anderzijds leidt het laaggeschoolden op voor deze beroepen en biedt het hen begeleiding aan op het sociale en op het professionele vlak. Via dat werk wil Casablanca vooral bijdragen tot de verbetering van de leefomgeving van de Brusselaars, in het bijzonder voor de meest sociaal kwetsbaren.
Methode	Daarom zet Casablanca zich in voor sommige categorieën van huisgezinnen die zich de diensten van klassieke bedrijven niet kunnen veroorloven. Het gaat met name om huishoudens die in aanmerking komen voor een sociale woning, maar die er geen hebben. Casablanca geeft eveneens voorrang aan contracten met sociale inschakelingsagentschappen, sociale infrastructuren enz. Casablanca beperkt zich niet tot het apart bijstaan van eigenaars en huurders, maar de vzw geeft ook raad aan buurtbewoners: de raadgevingen moeten immers zoveel mogelijk mensen bereiken om doeltreffend te zijn.

Resultaten	<p>De verbouwingsactiviteiten helpen direct bij het verminderen van de energiefactuur van woningen dankzij een betere isolatie van de muren, een betere ventilatie van de ruimtes enz.</p> <p>Casablanca beklemtoont het belang van isolatie om te besparen op de energiefactuur, maar de vzw stelt vast dat er op dit vlak meer sociaalprofessionele ketens zouden moeten worden gecreëerd.</p> <p>Een van de pijnpunten blijft overigens dat het ingewikkelder is om verbouwingswerken te beginnen in huurwoningen, met name uit schrik voor een verhoging van de huurprijs.</p> <p>Bovendien dringt Casablanca aan op meer omkadering door de overheid, evenals voor een hervorming van de wooncode die bij een verbouwing moet uitgaan van minimale normen inzake energie-efficiëntie.</p>
Gegevens	<p>Casablanca</p> <p>Quai de l'Industrie 121C 1080 Brussel Tel. 02/527 57 75 E-mail: casa@casablanca.be Website: www.casablanca.be</p>

POWER4YOU	
Structuur	Coöperatie
Invloedsfeer	België
Data	Oprichting: 2007
Ontstaan	In juli 2007 besloten verscheidene verenigingen ⁵¹ , vanwege de aanzienlijke stijging van de gas-, olie- en elektriciteitsprijs, die te wijten was aan de vrijmaking van de sector, om een coöperatie op te richten onder de naam Power4you.
Doelstellingen	Power4you wil huishoudens groeperen om, als verbruikersgroep, aanzienlijke verminderingen af te dwingen bij de verdeler. Meer algemeen wil de coöperatie aan iedereen elektriciteit en gas leveren tegen de beste voorwaarden. Wat wil zeggen: optimalisatie van de prijs, duur van het contract, voorwaarden voor de verlenging en opzegging van het contract, bescherming van de verbruiker en milieukwaliteit van de energiebron.
Methode	De coöperatie biedt 100% groene energie aan tegen tarieven die lager liggen dan wanneer een huishouden zich rechtstreeks tot een leverancier zou richten. Op twee jaar tijd heeft de coöperatie haar aanbod ook gediversifieerd. Vandaag biedt ze voordelen en reducties aan bij de installatie van zonnepanelen. Deze laatste worden geïnstalleerd door een sociaal economiebedrijf. Power4you is geïnspireerd op het model van de verbruikerscoöperaties, maar het verschilt er ook van: de coöperatie groepeerde de verbruikers immers niet rechtstreeks, maar via verbruikersverenigingen. Het is dus een coöperatie van verenigingen die de leden de toelating geeft om de vermelde voordelen te verwerven.

⁵¹. De Association du Quartier Léopold et Européen in Brussel - AQL Asbl, de Centrale Générale des Syndicats Libéraux de Belgique - C.G.S.L.B., het Centre Coopératif de l'Education Permanente, de Fédération belge de l'économie sociale et coopérative - Febecoop, de Fédération Générale du Travail de Belgique - F.G.T.B., de Femmes Prévoyantes Socialistes - F.P.S., de équipes populaires, de MOC, de Ligue des Familles, het Office des Pharmacies Coopératives de Belgique - OPHACO, het Syndicat des Locataires A.D.F., Verbraucherschutzzentrale, Verbruikerssateljee en de S.P.A.

Methode	<p>Voor het selecteren van een leverancier voor gas en elektriciteit heeft Power4you de verschillende leveranciers met elkaar vergeleken, niet alleen op basis van de tarieven (aantrekkelijke en stabiele prijs) en de administratieve verplichtingen (gemak om te veranderen van leverancier, om een contract op te zeggen of te verlengen, groen telefoonnummer, systematische, schriftelijke bevestiging van alle operaties en website ten behoeve van de gebruiker), maar ook op basis van ethische aspecten en gebruikersbelangen.</p> <p>Het bestek vermeldt drie ethische voorwaarden. Ten eerste moet het uitsluitend om groene energie gaan. Ten tweede moet de leverancier voldoen aan het sociaal label⁵². En ten derde moet de leverancier verklaren dat hij respect zal tonen voor de code «De gebruikers en de vrijgemaakte energiemarkt».⁵³ Op basis van die criteria werd Lampiris gekozen als leverancier.</p>
Resultaten	<p>Na een jaar groepeerde Power4you al meer dan 20.000 huishoudens/coöperanten.</p> <p>Naast een prijs die aanzienlijk lager ligt dan de markt biedt Power4You een dienst voor klachtenbeheer aan, evenals een bemiddelingsdienst die wordt beheerd door het Onderzoeken en Informatiecentrum van Gebruikersorganisaties (OIVO).</p>
Gegevens	<p>Power4You Avenue Molière, 50 te 1190 Vorst E-mail: info@power4you.be Website : www.power4you.be</p>

52. Het label bevestigt dat de 5 principes van de acht conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) tijdens de hele productieketen van een product werden nageleefd: minimumleeftijd voor kinderarbeid en verbod op de slechtste vormen van kinderarbeid, verbod op discriminatie inzake werkgelegenheid en verloning, verbod op dwangarbeid, recht op vakbondsvrijheid en recht op organisatie en collectief overleg. Voor meer info: www.social-label.be

53. http://www.mineco.be/energy/electricity/accord_electricity_nl.pdf

sociale groene lening, crédal	
Structuur	Crédal is een alternatieve kredietcoöperatie
Invloeds- sfeer	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
Data	Start van het project: 2008
Ontstaan	<p>Het spreekt vanzelf dat huisgezinnen met een laag inkomen, ondanks de bestaande premies, niet in staat zijn om het noodzakelijke geld voor de investeringen voor te schieten, vooral niet omdat de besparingen op hun energiefactuur pas na de voltooiing van de werken zichtbaar zullen zijn.</p> <p>Overigens voelen deze huisgezinnen zich vaak geremd door de maandelijkse terugbetalingen omdat ze nog te vaak uitgesloten worden door het klassieke banksysteem omdat de kredietorganismen vinden dat ze onvoldoende solvabel zijn. Die kredietorganismen zijn overigens ook onvoldoende uitgerust omdat dit sociaal kwetsbaar publiek individueel te begeleiden. Om deze problemen op te lossen biedt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een renteloze energielening aan, in partnerschap met de alternatieve kredietcoöperatie Crédal.</p>
Doelstellingen	De sociale groene lening is een maatregel die het Brussels Gewest aanbiedt om huisgezinnen met een bescheiden inkomen te helpen bij het verbouwen van hun woning zodat het energieverbruik kan worden beperkt.
Methode	Het gaat om een lening op afbetaling of om het openen van een kredietlijn voor mensen die een voorschot willen betalen. Het maximale bedrag is beperkt tot 10.000€ per woning per jaar. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest draagt de intrestlast die ze terugstort aan Crédal. Crédal staat in voor de begeleiding van de mensen. Tijdens verschillende gesprekken met de begunstigde analyseert Crédal zijn budget, bepaalt ze zijn terugbetalingscapaciteit en biedt ze hem de meest passende formule van sociale groene lening aan. Als de begunstigde een voorschot moet betalen aan de aannemer, kan er al onmiddellijk een schijf op zijn rekening worden gestort. Als bij het beëindigen van de werkzaamheden blijkt dat alles

Methode	<p>is uitgevoerd zoals voorzien is in het bestek, wordt het resterende bedrag op basis van de facturen betaald aan de aannemer.</p> <p>De werken die door een sociale groene lening worden gedekt, betreffen de isolatie (dakisolatie, isolatie van de buitenmuren, vloerisolatie, superisolerend glas), de installatie van een verwarmingssysteem met hoog rendement (condensatiegas-ketel HR TOP, gasgeiser) of verwarmingsregeling (thermostatische kranen, kamerthermostaat, buitensonde).</p>
Resultaten	<p>De sociale groene lening voor werken inzake energie-efficiëntie startte in september 2008, 250 dossiers werden geopend en ongeveer 150 leningen werden toegestaan.</p>
Gegevens	<p>Crédal Place de l'Université, 16 1348 Louvain-la-Neuve Tel : 02/213 38 31 Website: www.credal.be</p>

RELOGEAS	
Structuur	Relogeas is een Association de Promotion du Logement (APL) die aan bouwpromotie doet, en werd opgericht door twee EFT's (Entreprises de Formation par le Travail) van de streek van Charleroi : « Quelque chose à faire » en « le Gerموir ».
Invloeds- sfeer	Charleroi en omgeving
Data	Oprichting: mei 1994
Ontstaan	Le Gerموir en Quelque chose à faire, twee werkervaringsbedrijven die gevestigd zijn op hetzelfde terrein in de buurt van Charleroi, stelden vast dat veel van hun stagiairs werden geconfronteerd met zware huisvestingsproblemen, wat vaak een belemmering vormt voor hun opleiding. De twee bedrijven richtten Relogeas op om te zorgen voor betaalbare, fatsoenlijke woningen voor hun stagiairs.
Doelstellingen	Relogeas heeft als voornaamste doelstelling het verbouwen van huizen om er woningen met bescheiden huurprijzen van te maken.
Methode	<p>De kandidaat-huurders zijn mensen met sociale en financiële moeilijkheden, die slecht gehuisvest of dakloos zijn en bij voorkeur een sociaalprofessioneel inschakelingstraject volgen. Relogeas zorgt voor de sociale begeleiding samen met de vereniging die een kandidaat-huurder voorstelt. Het begeleidingscontract wordt ondertekend door drie partijen, wat volkomen nieuw is en erg efficiënt.</p> <p>Relogeas is op twee manieren origineel. Ten eerste vertrouwt ze de bouw of verbouwing van de meeste van die woningen toe aan de EFT Quelque chose à faire. Dit partnerschap biedt de stagiairs die op de bouw- of verbouwingswerven werken de gelegenheid om ook begunstigden van deze woningen te worden. Het aanleren van een vak aan de ene kant, en het respect van de toekomstige huurders voor hun woning anderzijds, worden daardoor sterk opgedreven.</p> <p>Relogeas is ook origineel omdat ze aandacht besteedt aan ecologisch bouwen en aan de vermindering van het energieverbruik van de woningen die ze bouwt of verbouwt.</p>

Methode	De EFT <i>Quelque chose à faire</i> staat immers aan de spits inzake ecologisch bouwen: Relogeas profiteert daar rechtstreeks van. Momenteel verbouwt Relogeas verscheidene woningen, waaronder twee lage-energiewoningen.
Resultaten	Relogeas beschikt over 25 inschakelings- of transitwoningen en heeft plannen voor 14 nieuwe woningen.
Gegevens	Relogeas Rue Monceau-fontaines, 42/11 6031 Monceau-sur-Sambre Tel : 071/31 87 40 E-mail : ancat_rizzo@hotmail.com Website : www.monceau-fontaines.be/public/fr/partners_popup.php?para=12

Les Tournières	
Structuur	De vzw La Tanière des Tournières is erkend als Association de Promotion du Logement (APL) door het Waals Gewest. De bouwpromotor is echter uniek in zijn soort omdat hij direct gekoppeld is aan de coöperatieve vennootschap met sociaal doel «Les Tournières». De vzw steunt de plannen van de coöperatie en ontwikkelt de activiteiten.
Invloeds- sfeer	Luik en omgeving.
Data	Oprichting: 2003.
Doelstellin- gen	De start van de coöperatie gaat terug op de verkoop van twee huizen waarin verschillende «alternatieve» projecten gevestigd waren die goed verankerd waren in het buurtleven: een cultureel centrum, een boekhandel, een groepering voor de gemeenschappelijke aankoop van biologische producten enz. De verantwoordelijken, gebruikers en sympathisanten van deze initiatieven zagen het niet zitten om zich elders te moeten installeren. Het is dus rond deze verenigingsinitiatieven en de bestaande sociale cohesie dat de coöperatie werd opgericht. Na de openbare verkoop kon Les Tournières, de opgerichte coöperatieve vennootschap, het gebouw terugkopen met de steun van verscheidene mensen (leden, vrienden, burens, militanten, verenigingen, vakbonden, bekende Luikenaars).
Objectifs	Les Tournières wil gebouwen en terreinen verwerven om er bij voorrang woningen voor sociaal kwetsbare personen van te maken of voor het herbergen van verenigingen of collectieven die actief zijn op maatschappelijk, cultureel of milieuvlak, of op het vlak van de economie, de sociale economie of levenslang leren.
Methode	Net als Relogeas verbouwt ze gebouwen om ze vervolgens te verhuren aan mensen met een erg bescheiden inkomen. De coöperatie renoveert en verbetert deze gebouwen en terreinen met milieuvriendelijke technieken en materialen en bevordert de beroepsinschakeling in het kader van haar verbouwings- of ontwikkelingsactiviteiten. Tot slot moedigt ze dynamieken van collectief eigenaarschap aan en bevordert ze de participatie van de huurders «in een coöperatieve sfeer».

Resultaten	Les Tournières omvat vandaag meer dan 150 coöperanten. Ze verwierf twee kleine huizen, 1 groot gebouw en een ecologisch braakland. Verscheidene projecten zijn in uitvoering.
Gegevens	Les Tournières Rue Pierreuse 19/21 4000 Luik Tel. 04/ 221 01 32 E-mail: info@lestournieres.be Website: www.lestournieres.be

Renovassistance	
Structuur	VZW
Invloeds- sfeer	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
Data	Oprichting: 1988
Gênèse	Verscheidene personen voelden zich aangesproken door het probleem van de huisvesting van de meest achtergestelde personen in Brussel en besloten om hun krachten, ideeën en competenties te bundelen via de oprichting van de vzw Renovassistance.
Doelstellin- gen	Doel van de vereniging is te zorgen voor betaalbare, gezonde en fatsoenlijke woningen aan bijzonder kwetsbare gezinnen.
Methode	Renovassistance koopt en verbouwt leegstaande huizen die verkrotten. Op dit ogenblik heeft de vzw de verbouwing van 68 woningen op haar actief. Eenmaal verbouwd draagt de vzw de verhuring van de woningen over aan de sociale vastgoedmaatschappij «Logement pour tous». Deze laatste verhuurt de woningen tegen een bescheiden huurprijs aan gezinnen met een laag inkomen.
Resultaten	Momenteel bieden de 68 woningen fatsoenlijk onderdak aan 264 personen (van wie 164 kinderen), in goed geïsoleerde ruimtes (en dus met een laag energieverbruik) tegen betaalbare prijzen.
Gegevens	Renovassistance rue du Chimiste 34-36, bus 10 1070 Brussel Tel. 0475/51 92 65 Website: www.renovassistance.be

TAILLEURS D'ÉNERGIE	
Structuur	Racynes is een Waalse vzw. Ze onderhoudt nauwe relaties met de EFT Cynorhodon (www.cynorhodon.be) en met het invoegbedrijf Soleil Vert (www.soleil-vert.be), die allebei bezig zijn met ecologisch bouwen.
Aire d'influence	Waals Gewest
Dates	Het project «Tailleurs d'énergie» ontstond in 2008.
Génèse	De Tailleurs d'énergie is een voortrekkersproject dat in Wallonië wordt uitgevoerd door de vzw Racynes, in de buurt van Luik. Het oorspronkelijke idee komt uit Vlaanderen waar de «Energiesnoeiers» al enkele jaren actief zijn.
Objectifs	Het project richt zich tot particulieren en voert een hele reeks klussen uit tegen een erg lage prijs. Bedoeling van de klussen is het verminderen van de energiefactuur of, het verbeteren van hun levenscomfort.
Methode	<p>Een gebouw wordt niet onderworpen aan een energieaudit, maar er wordt wel een lijstje gemaakt van kleine gemakkelijk uit te voeren verbeteringen die de huurders en de eigenaars in staat stellen te besparen op hun factuur voor elektriciteit, gas en water. Enkele voorbeelden van werkjes die zo worden uitgevoerd: installeren van een kleine tank voor regenwater, isoleren van warmwaterleidingen of ramen, creëren van een composthoop, vervangen van lampen, plaatsen van thermostatische kranen of isolatieplaten achter radiatoren, vermijden van tocht door het dicht maken van gaten of het hangen van gordijnen, uitrusten van WC's en kranen met systemen om water te besparen enz.</p> <p>Racynes heeft ook als opdracht om personen die veraf staan van de arbeidsmarkt opnieuw sociaal in te schakelen.</p>
Gegevens	<p>Racynes Asbl Rue du Moulin 65 4684 Haccourt Tel : 04/374 16 10 Website : http://www.racynes.be</p>

QUELQUE CHOSE À FAIRE (QCAF)	
Structuur	VZW die erkend is als Entreprise de Formation par le Travail (EFT, werkervaringsbedrijf)
Invloeds- sfeer	Charleroi en omgeving
Data	Oprichting: 1982
Ontstaan	Quelque chose à faire werd opgericht door Roger Vantournhout, een priester-arbeider die diep verontwaardigd was door de armoede van jonge marginalen. Hij besloot om bij hem thuis in te staan voor de opvang van de meest kwetsbaren onder hen, die hij tegenkwam in Charleroi en elders in Wallonië, en om hen de gelegenheid te bieden om een vak te leren door tewerkstelling in de bouwsector.
Doelstellingen	Het doel van QCAF is de sociaalprofessionele inschakeling van stagiairs via het leren van een vak in de bouwsector op echte werven. De dagelijkse opleiding, sociale begeleiding, pedagogische opvolging en de waardering van het werk dat voor cliënten werd gerealiseerd bieden aan de stagiairs de instrumenten om hun leven op te bouwen, om opnieuw recht op te komen en vaste voet te krijgen in de samenleving.
Methode	<p>Het bedrijf is actief in de bouwsector en verricht werkzaamheden zoals metselen, schilderen, dakwerken, loodgieterij, schrijnwerkerij enz. Als EFT verwelkomt ze permanent een zestigtal laaggeschoolden die ze opleidt voor werk in de bouwsector. De stagiairs leren het werk op echte werven, onder toezicht van begeleiders. Een stage duurt maximum 18 maanden.</p> <p>Sinds enkele jaren is QCAF gestart met ecologisch bouwen. De EFT verzorgt pleisterwerk met kalk en aarde, natuurlijke isolatie (blowing van cellulosepapier), natuurverf enz. Daarnaast richtte de EFT in 1994 met andere partners de vzw Re-logeas om de nijpende huisvestingsproblemen van de tewerkgestelde stagiairs te verhelpen. De vzw concentreert zich op sociale woningen, die worden ge- of verbouwd door de stagiairs van QCAF, van wie sommigen er ook gaan in wonen.</p>

Resultaten	<p>Het aanbod blijft echter ruim onvoldoende tegenover de vraag en beantwoordt ook niet aan alle situaties. Daarom is QCAF begonnen met het ontwikkelen van twee nieuwe voortrekkersprojecten. Het eerste heet «Pack isolation». Het is bedoeld voor mensen die in slecht geïsoleerde huizen wonen, maar geen geld hebben om ze te isoleren: zij kunnen een beroep doen op derden-investeerders en zich laten begeleiden bij de isolatiewerken.</p> <p>Het tweede project mikt op de begeleiding van personen die zelf een ecologische woning willen bouwen, en focust op een maximale vermindering van het energieverbruik van het nieuwe gebouw.</p>
Gegevens	<p>Quelque chose à faire Rue Monceau-fontaines, 42/4 6031 Monceau-sur-Sambre Tel. 071/31 78 52 E-mail: info@qcaf.be Website: www.qcaf.be</p>

energiesnoeiers	
Structuur	Project dat wordt gecoördineerd door KOMOSIE (federatie van Vlaamse Milieuondernemers), gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap en gefinancierd door de coöperatieve bank HEFBOOM.
Invloeds- sfeer	Vlaanderen en de Vlamingen in Brussel.
Data	Gestart in 2006.
Ontstaan	Het project werd gelanceerd door de Vlaamse minister van Sociale Economie.
Doelstellin- gen	<ul style="list-style-type: none"> > Ecologisch: verminderen van het energieverbruik door kleine betaalbare werken uit te voeren. > Sociaal: voor deze werken mensen tewerkstellen die het moeilijk hebben op de arbeidsmarkt (langdurige werklozen en laaggeschoolden); bij voorkeur werken voor gezinnen met een bescheiden inkomen. > Economisch: verminderen van de energiefactuur van de begunstigten
Methode	<ul style="list-style-type: none"> > Opleiding en begeleiding van de werknemers: de «energiesnoeiers». > Uitvoeren van een «energiescan» en vier kleine klussen (spaarlampen, aluminiumfolie aanbrengen achter radiatoren, isolatie van buizen, spaardouchekoppen) en afleveren van een rapport met gratis energieadviezen. De gemeente bepaalt wie de begunstigten zijn. > Uitvoeren van een dertigtal eenvoudige klussen om te besparen op water en energie: tochtvrij maken, ontkalken van elektrische apparaten, dichtstoppen van gaten en spleten in deuren en ramen. > Isolatie van daken en plafonds, onder toezicht van instructeurs.

Resultaten	> 50 000 energiescans werden uitgevoerd in 2009. > Terugbetaling van kosten op korte termijn door de gerealiseerde energiewinst. > Sensibilisatierol.
Gegevens	Koepel van Milieuondernemers in de Sociale Economie vzw Uitbreidingstraat 470 2600 Berchem Tel : +32 03 281 03 30 Fax : +32 03 281 73 30 E-mail : info@energiesnoeiers.net

VOOR MEER INLICHTINGEN OVER DE BELGISCHE CONTEXT:

- > *Etude comparative des politiques sociales en matière d'énergie*, Cédric Dumortier, Sandrine Meyer, Dr Walter Hecq (Centre d'étude économiques et sociales de l'environnement van de ULB) en Barbara Demeyer en Kris Bachus (HIVA van de KUL), 2006.
- > *L'énergie, un accès pour tous ? Actes du colloque du 11 avril 2008*, Les carnets du CARHOP, 2009
- > De *Coordination Gaz Électricité Eau (CGEE)* bestaat al meer dan 20 jaar. Ze bestaat uit vertegenwoordigers van sociale en culturele organisaties en van politieke partijen. De CGEE zet zich in voor het verdedigen en promoten van het recht op de toegang voor iedereen tot elektriciteit, gas en water.

Contactadres:

Rue Uyttenhove, 7 bus 2 te 1090 Brussel

Tel. 0473/56 72 30 - E-mail: coordinationgee@yahoo.fr

- > Het *Réseau Wallon pour l'Accès Durable à l'Énergie (RWADE)* werd opgericht in 2005. Doel van het Réseau is het verdedigen van het recht van ieder persoon om te beschikken over een fatsoenlijke, menswaardige woning die voldoet aan de sociale en ecologische eisen van een optimaal energierendement. De leden van het Réseau zijn het OIVO, de Equipes populaires, de FGTB, de Fédération des centres de service social, Inter-environnement Wallonie, Solidarités Nouvelles, de Ligue des Familles, de CEPAG, de MOC en de CSC.

Contactadres:

Rue de Gembloux, 48 te 5002 St-Servais

Tel. 0498/22 54 76 - E-mail: info@rwade.be

- > *Commissie voor de Regulering van Elektriciteit en Gas (CREG)* - www.creg.be

Deel III: Europese Benchmarking

INLEIDING

De Europese goede praktijken geven een mooi overzicht van de diverse mogelijkheden die er bestaan om energieonzekerheid te bestrijden. Er zijn verschillen qua schaal (lokaal, regionaal, nationaal, transnationaal), qua betrokken actoren los van de sociale economie (openbare sector, privésector, verenigingssector), wat betreft de structuren binnen de sociale economie (coöperaties, banken, verenigingen, stichtingen, bedrijven) en wat betreft de middelen (renovatie, financiële steun, gegroepeerde energiebevoorrading, bewustmaking).

Naast methodeverschillen zijn er ook gemeenschappelijke punten: de sterke participatiegedachte, aandacht voor de rendabiliteit en de haalbaarheid van het project, de voorkeur die wordt gegeven aan geïntegreerde initiatieven die rekening houden met de sociale, economische en milieudimensie; de wil om stroomaf- en stroomopwaarts duurzaam te zijn, zowel wat betreft de energieleverancier, de maatschappelijk assistent als de begunstigde. De actoren van de sociale economie strijden dus tegen energieonzekerheid, maar binnen een ruimer, duurzaam kader dat aansluit bij hun waarden.

Beenergie		Duitsland
Bremer Energiehaus-Genossenschaft e.G (Coöperatie Huis en Energie uit Bremen)		
Structuur	<p>Aard: coöperatie</p> <p>Partnerschappen: samenwerking met de coöperatie Energiehaus van Dresden, het Voorlichtings- en adviescentrum Haus und Grund van Hannover, het Netwerk van ingenieurs voor moderne gebouwen (MBM-net).</p>	
Invloeds- sfeer	Bremen en omgeving	
Data	Oprichting: maart 2006	
Ontstaan	<p>In 2006 ontstond er in Bremen na de vrijmaking van de gasmarkt in Duitsland een protestactie van zo'n 20.000 mensen uit het middenveld tegen de stijging van de gasprijs. De acties waren vooral gericht tegen de SWB, de historische energieleverancier voor Bremen. Dit initiatief leidde onder impuls van vele protesten tot de oprichting van de coöperatie BeEnergie.</p> <p>Marion Remmlinger, de voorzitter van de raad van bestuur van BeEnergie, omschrijft de beweegredenen van de coöperatie als volgt: «De oprichting van de coöperatie biedt ons de gelegenheid om ons als ondernemers te verdedigen tegen oplichterij. De winst die we boeken wordt immers teruggegeven aan de mensen. We streven niet naar winstmaximalisatie, maar naar het beste product. »</p> <p>De coöperatie van Bremen werkte samen met die van Dresden bijvoorbeeld op het vlak van de facturering van de cliënten.</p>	
Doelstellingen	Om in te gaan tegen wat de coöperatie beschouwt als een verrijking van de grote leveranciers van gas en elektriciteit ten koste van de verbruikers, bovenop de uitputting van de gasvoorraden wat leidt tot onvoorziene prijsstijgingen, stelt de coöperatie het volgende voor:	

Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> > kopen en verkopen van gas en elektriciteit tegen transparante prijzen; > verantwoord handelen, door rekening te houden met de beperkte beschikbaarheid van energiebronnen en door er dus spaarzaam mee om te springen. <p>Om een werkbaar systeem te hebben denkt de coöperatie dat ze tussen 2000 en 3000 vaste abonnees nodig heeft. Op lange termijn hoopt de coöperatie in Bremen 12.000 huishoudens te bereiken.</p>
Methode	<ul style="list-style-type: none"> > Onderhandeling als verdeler met de exploitanten van de gasnetten, zonder tussenkomst van de leveranciers, waardoor dus een lagere aankoopprijs kan worden verkregen. > Coöperatiesysteem dat garandeert dat de aandeelhouders zich niet buitensporig verrijken en transparantie van de tarieven. > Initiale inschrijving van 100€ om lid te worden (20€ inschrijvingskosten, 80€ kapitaalparticipatie). > Gaslevering tegen een voordelige prijs (ongeveer 10% goedkoper dan de prijs van de klassieke leveranciers) die een jaar lang gegarandeerd blijft. > Levering van elektriciteit aan een prijs die een jaar lang gegarandeerd is (naar keuze: klassiek forfait met elektriciteit die voor 27% bestaat uit hernieuwbare energie, of forfait duurzame ontwikkeling met 100% groene stroom). > Project om de efficiëntie van de gebruikte energiesystemen te versterken, namelijk via verwarmingstechnieken en materialen die energie besparen. > Project om lessen en adviezen te geven inzake energiebeheer. > Samenwerking met gewestelijke ambachtslui en ingenieurs.

Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> > Toenemend aantal abonnees: 1000 leden in december 2008 - 3700 personen geïnteresseerd in de coöperatie. > Voordelige tarieven: gas tegen 6,31 cent per kwh (tarief vastgesteld in januari 2009); jaarlijkse besparing van ongeveer 8€ (voor een gezin met een gemiddeld jaarlijks verbruik van 25.000 kwh).
Evaluatie	<p>Bijdrage:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Dubbel initiatief: de «echte» energieprijs betalen en globaal minder energie verbruiken. > Sterke participatie van het middenveld (initiatief van het middenveld dat leidde tot de oprichting van de coöperatie). <p>Om verder te gaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Achterstand in de gaslevering door onderhandelingsproblemen met de exploitanten van het netwerk en het te lage aantal leden: de doorstroming van het idee naar de uitvoering versterken. > Uitbreiding van het geplande netwerk, maar moeilijkheden om dit te halen, wegens vroegere verplichtingen, dus meer vooraf rekening mee houden. > Meer werken rond de energie-efficiëntie in woningen.
Gegevens	<p>Bremer Energiehaus- Genossenschaft eG Schlachte 45 28195 Bremen Tel 0421 16 32 775 Fax 0421 16 32 710 kontakt@benergie.de</p>

	HERTHA	Denemarken
Structuur	<p>Aard: sociale gemeenschap - vereniging</p> <p>Partnerschappen: financiering door de ethische Merkurbank</p>	
Invloeds- sfeer	Gemeenschap Hertha	
Data	Oprichting:1995	
Ontstaan	<p>In augustus 1987 richtte een groep van 40 personen de vereniging Hertha op om mentaal gehandicapte volwassenen zoveel mogelijk kansen te bieden op een optimaal leven binnen de gemeenschap van zogeheten «normale» mensen. De groep is ontstaan uit bewegingen rond gemeenschapsopbouw, biodynamische landbouw, jongerenprotest, ecologische initiatieven en werk met mentaal gehandicapte personen. De gemeenschap Hertha Village is geïnspireerd door Rudolf Steiner, werd opgericht in 1995 in de directe omgeving van de stad Aarhus en telde in 2007 120 personen van wie 20 mentaal gehandicapten.</p>	
Doelstellingen	<p>> «Omgekeerde» integratie van mentaal gehandicapten ligt aan de basis van dit project: de zogeheten «normale» personen passen zich aan de levensomstandigheden van de gehandicapten aan.</p> <p>> Naleven van de principes van duurzame ontwikkeling.</p>	
Methode	<p>> Er werden kleine appartementen gemaakt voor de gehandicapten, huizen voor «normale» gezinnen, die binnen of buiten de gemeenschap werken, en werkplaatsen voor de gehandicapten zoals een kleine boerderij, een zuivelwinkel, een bakkerij, kunstboetieks enz.</p> <p>> Alle woningen werden gebouwd volgens ecologische principes en een verminderd energieverbruik en de grond wordt op een biodynamische manier bewerkt.</p> <p>> Toepassing van het principe van de sociale ecologie</p> <p>> Oprichting van de stichting Village als platform voor het financiële mede-eigenaarschap, verdeeld tussen de vereniging Hertha en de Merkurbank (ethische en groene bank, met principes uit de sociale economie).</p> <p>> Financiering komt ook van Triodos (Nederland) en GLS (Duitsland) en andere schenkingen.</p>	

Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> > Integratie van gehandicapte maatschappelijk assistenten. > Economische en ecologische huizen voor een kwetsbaar publiek. > Oprichting van allerlei workshops en culturele evenementen. > Milieustudie. > Toenemend aantal financiële bijdragen.
Evaluatie	<p>Bijdrage:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Partnerschap met banken uit de sociale economiesector (Merkurbank). > Geïntegreerde en multidimensionale aanpak. Apports : > Partenariat avec des banques issues de l'économie sociale (Banque Merkur). > Approche intégrée et multidimensionnelle.
Gegevens	<p>Administration Hertha Ole Uggerby Herthahus, Landsbyvænget 14 Tel : +45 86954520 E-mail : ole.uggerby@skanderborg.dk Website : http://www.hertha.dk/</p> <p>Banque Merkur Website : http://www.merkurbank.dk E-mail : merkurbank@merkurbank.dk</p>

energy action scotland	Schotland
Structuur	<p>Aard: liefdadigheidsorganisatie</p> <p>Partnerschappen: samenwerking met de Schotse regering en met de Britse regering, participatie aan het Forum rond Energiearmoede dat werd opgericht door de Schotse regering, ex-lid van de adviesgroep rond centrale verwarming van de Schotse regering.</p>
Invloeds- sfeer	Schotland
Data	Oprichting: 1983
Ontstaan	<p>Energiearmoede is een zeer groot probleem in Schotland, dat bijna een derde van de Schotse huisgezinnen treft en dat inhoudt dat deze gezinnen hun woning niet op een passende manier kunnen verwarmen. De organisatie werd opgericht door een groep personen die ervan uitgaan dat isolatie, geleverd in het kader van gemeenschapsprojecten, het beste middel is om het probleem van de energiearmoede aan te pakken. Van bij de oprichting voert Energy Action Scotland onophoudelijk campagne rond de problematiek van de bestrijding van de energiearmoede en organiseerde ze talloze acties en studies ter bestrijding van problemen van vocht en koude in woningen.</p>
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> > Bewust maken van het probleem van energiearmoede, vooral als het gaat om gezinnen met een laag inkomen; ervoor zorgen dat energiearmoede een nationale problematiek met hoge prioriteit blijft; en werken aan een voor iedereen betaalbare toegang tot verwarming. > Opsporen van efficiënte oplossingen die koude, vochtige woningen kunnen omvormen tot warme en droge woningen. > Uitvoeren van onderzoek naar energiearmoede en aanverwante problemen om inzicht te krijgen in de diepere oorzaken en effecten en om de goede praktijken te promoten. > Aanmoedigen van overheids- en privé-investeringen voor initiatieven rond energie-efficiëntie in gezinswoningen.

Methode	<ul style="list-style-type: none"> > Lobbying bij de Schotse regering en inschakeling in politieke adviesorganen. > Organisatie van opleidingen voor diverse doelgroepen over het concept van energiearmoede, de energieprestatienormen van gebouwen, rationeel energiegebruik enz. > Organisatie van conferenties en uitwisselingsforums over goede praktijken. > Publicaties: bijvoorbeeld, The Cost of Affordable Warmth, Best practice in Fuel Poverty Scheme.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> > Aanzienlijke invloed bij politici en besluitvormers. > Definitie en erkenning van het probleem op zich en van de noodzaak om het uit te roeien, en opname in de wetgeving (Housing Scotland Act). > Erkenning van de rol als verdediger, vertegenwoordiger en ondersteuning van de organisatie bij de verbruikers. > Uitwerking van aanbevelingen op het Forum over Energieonzekerheid.
Evaluatie	<p>Troeven:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Voortrekker. > Dubbele bewustwording rond het vermogen om oplossingen te vinden en rond het promoten van goede praktijken. > Werk staat dichtbij alle mogelijke soorten personen en organisaties: banken, verenigingen, overheden enz.
Gegevens	<p>Energy Action Scotland Suite 4a Ingram House 227 Ingram Street Glasgow G1 1DA Tel. : 0141 226 3064 Fax : 0141 221 2788 Inlichtingen: Christine McArthur christine.mcarthur@eas.org.uk</p>

centrum voor milieubeheer van navarra		Spanje
Structuur	<p>Aard: stichting</p> <p>Partnerschappen: gewestelijk (regering van Navarra), nationaal en Europees</p>	
Invloeds- sfeer	Regio Navarra	
Data	Oprichting: 2003	
Ontstaan	<p>Het Centrum werd opgericht door de regering van Navarra op vraag van de verschillende actoren van de «Navarraanse Strategie voor milieu-educatie». Er was een plaats nodig die kon inspelen op de nood aan informatie, vorming en begeleiding van de personen die deel uitmaken van de verenigingen en groeperingen van de Navarraanse Strategie, en van het publiek in het algemeen.</p>	
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> > Een ontmoetings- en promotiepunt zijn voor sociaalecologische initiatieven, evenals een uitwisselings- en coördinatie-ruimte voor alle personen en organisaties die zich met meer kennis willen inzetten voor het milieu. > Participeren aan de opbouw van een meer duurzame samenleving, op het sociale, economische en ecologische vlak. 	
Methode	<ul style="list-style-type: none"> > Centrum voor Milieubeheer: documentatie, gespecialiseerde bibliotheek. > Pool «Demonstraties en technologietentoonstellingen»: de demonstraties verlopen in samenwerking met productie- en handelsondernemingen en focussen op de projecten en meest recente vooruitgang op het vlak van de groene technologieën. > Pool «Vorming»: doel is het bevorderen van de milieudimensie in alle domeinen. Daarom worden er opleidingen aangeboden aan verschillende sociaalprofessionele sectoren, over sociaalecologische thema's. Bovendien wordt de sector voortdurend begeleid en worden de initiatieven opgevolgd. 	

<p>Methode</p>	<p>> Pool «Participatie»: het centrum is eveneens belast met het bevorderen van de participatie van sociale instellingen aan milieu-educatie en aan het beheersen van specifieke milieuthema's in Navarra.</p> <p>> Het Centrum biedt ruimte voor ontmoetingen, conferenties en debatten, evenals de mogelijkheid aan om aan vrijwilligerswerk te doen.</p>
<p>Resultaten</p>	<p>> Participatie aan verscheidene regionale en Europese projecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - KYOTO-GEZINNEN (HOGARES KIOTO): Dit regionaal project vertrekt van de volgende vaststelling: de woningen van particulieren zijn verantwoordelijk voor ongeveer 15% van het energieverbruik in Spanje. Nog eens 15% wordt verbruikt door auto's van particulieren. Het programma KYOTO-GEZINNEN wil de mensen aanmoedigen om actief deel te nemen aan de klimaatbescherming via een vermindering van hun eigen energieverbruik thuis. Met eenvoudige maatregelen en kleine gedragsveranderingen is het mogelijk om een aanzienlijke verbetering te realiseren voor het milieu en om geld te besparen zonder te moeten inboeten aan welzijn. Het programma heeft betrekking op een honderdtal huisgezinnen. Het aanbod omvat een analyse van hun energieverbruik en een vermindering van hun maandelijkse energiefactuur, evenals een vermindering van de CO²-uitstoot. - Nirsepes (« New Integrated Renovation Strategy to Improve Energy Performance of Social Housing »): dit Europese project, dat wordt gefinancierd door het programma Intelligent Energy Europe, wordt uitgevoerd met partners uit verschillende landen: in Spanje, het Departement Huisvesting van de regering van Navarra en het nationaal Onderzoekscentrum voor hernieuwbare energie; in Griekenland, het nationaal Centrum voor hernieuwbare energiebronnen en de Griekse Organisatie voor sociale huisvesting; en in Duitsland, het Ökozentrum Noord-Rijnland-Westfalen. <p>Het project NIRSEPES wil een geïntegreerde strategie ontwikkelen voor energierenovatie in de sociale huisvesting</p>

Resultaten	<p>in de Europese Unie, en op het lokale en regionale niveau, om de energie-efficiëntie en meer bepaald het verwarmingsaspect met minstens 30% te verhogen. Ingezette middelen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> · het uitvoeren van een volledige analyse van de sociale huisvesting in vier Europese regio's (Navarra, Regio Athene, Sardinië, Noord-Rijnland-Westfalen); · rekening houden met de kosten-efficiëntieverhouding en de bestaande financieringsmogelijkheden; · het oprichten van vier lokale forums voor het analyseren van niet-technologische obstakels; · de uitwerking van sociale bewustmakingsmaatregelen op het vlak van bouwen, via educatie en opleiding. Het project is gestart in januari 2006 en werd beëindigd in 2008. <p>- EcoinnovaRSE: dit project wordt gefinancierd door het Europees Sociaal Fonds in het kader van het operationele Programma Aanpassingsvermogen en werkgelegenheid 2007-2013, via het Programma Groene jobs van de Stichting Biodiversiteit van de Stichting Centrum voor Milieubeheer van Navarra. Doel van het project is het stimuleren van een «duurzame competitiviteit» in de bedrijven van Navarra, waarbij ecologische innovatie en mvo worden gekoppeld.</p> <p>Het project loopt van oktober 2008 tot maart 2010. De volgende activiteiten worden gratis aangeboden aan de bedrijven: · bijstand bij opleidingsactiviteiten · ontvangen van voorlichtings- en bewustmakingsmateriaal · verkrijgen van persoonlijk advies van een consultant in het bedrijf met de mogelijkheid voor het uitvoeren van een milieuaudit, een plan voor milieuverbetering of een mvo-diagnostiek. De diensten zijn bedoeld voor twee sectoren uit het bedrijfsbeheer: · milieubeheer en maatschappelijk verantwoord ondernemen.</p> <p>- Programma "Viviendas Eficientes": Dit regionale voortrekkersproject mikt op het promoten van de aandacht voor besparingen, energie-efficiëntie en hernieuwbare</p>
-------------------	--

Resultaten	<p>energiebronnen bij werken. Het ijvert ook voor meer ruimte voor energiebeheer en voor een proces van renovaties van woningen in Navarra. De voortrekkersite is de gemeente Foral. Het is de bedoeling om een volledige overeenstemming te bereiken met de Europese, nationale en regionale energie- en milieustrategieën. Bij de acties komt het erop aan om financiële en beheerstechnieken te koppelen om te komen tot een markt voor energiediensten; het is ook de bedoeling om voorlichting en advies te geven over de mogelijkheden van overheidssteun voor de bouwsector ten gunste van energiebesparing en -efficiëntie, evenals over het inzetten van hernieuwbare energiebronnen. Aan de eigenaars worden gratis energieaudits en financiële bouw- en verbouwingsfaciliteiten aangeboden.</p>
Evaluatie	<ul style="list-style-type: none"> > Innovatie en dynamisme gesymboliseerd door het binnenhalen van talrijke Europese projecten en door het werken binnen de nationale en Europese tendensen en doelstellingen. > Verbindingspunt tussen de regionale regering en de andere Europese regio's en/of de EU. > Prioriteit die wordt toegekend aan de sociale dimensie (op het niveau van de burgers en van de bedrijven). > Vele partnerschappen: privé (bedrijven, banken), regionaal, nationaal, Europees.
Gegevens	<p>Centro de Recursos Ambientales de Navarra (CRANA) : C/ Padre Adóain 217 bajo. 31015 Pamplona - Iruña (Navarra) Tel : +34 948 140 818 Fax : +34 948 123 235 E-mail : crana@crana.org Website: http://www.crana.org/ Informatie over het project NIRSEPES : Website: http://www.nirsepes.eu/ Informatie over het project EcoinnovaRSE : Website: http://www.crana.org/contenido.asp?idBD=1&id-SubArea=481&idDocumento=6962</p>

ÉCOPOLENERGIE		Frankrijk
Structuur	<p>Aard: vereniging</p> <p>Partnerschappen: andere verenigingen (Le Loubatas), onderzoekscentra (Shadyc), huisvestingsmaatschappijen (Logirem), ADEME, Regio PACA.</p>	
Invoeds-sfeer	Regio Provence-Alpes-Côte d'Azur	
Data	<p>Oprichting: 2001</p> <p>Behandelt de problematiek van de energieonzekerheid: 2004</p>	
Ontstaan	<p>De vereniging werd aanvankelijk opgericht ter bevordering van de economische reconversie van het Mijnbekken van de Provence, door er een referentie inzake energiebeheer van te maken, in het bijzonder door de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen.</p> <p><i>«Binnen een moeilijke sociaaleconomische context (grote werkloosheid) draagt de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen, bovenop het positief effect op het milieu, ook bij tot de lokale ontwikkeling door het bevorderen van de werkgelegenheid en het inspelen op de maatschappelijke verwachtingen inzake duurzame ontwikkeling. Wij wensen ons aan te sluiten bij deze optiek om de economische reconversie van het Bassin Minier de Provence te bevorderen zodat dit levensbekken een referentie wordt op het vlak van energiebeheer.»</i></p> <p>(Bron: http://www.ecopolenergie.com/)</p> <p>Sinds 2004 organiseert de vereniging, omwille van de toemende energieonzekerheid, ook projecten die verder gaan dan noodhulp en willen bijdragen tot het uitwerken van duurzame oplossingen.</p>	
Doelstellingen	<p>> Bereidheid om in synergie te handelen om:</p> <ul style="list-style-type: none"> - huurders bewust te maken en om bestaande steunmaatregelen te verbeteren; - de opleiding te verzorgen van professionals uit de sociale sector en de huisvestingssector; - sociale geldschieters en eigenaars te begeleiden bij het optimaliseren van de lasten. 	

Methode	<ul style="list-style-type: none"> > Uitvoeren van studies en audits rond de volgende thema's:<ul style="list-style-type: none"> - bewustmakingsacties rond het beheersen van het energieverbruik van bevolkingsgroepen in een onzekere situatie in Frankrijk; - de sociale gewoonten (praktijken en representaties) inzake water- en energiebeheer door bewoners in een sociale woonwijk in Marseille ; - financiële instrumenten, juridische instrumenten en overheidsmaatregelen ten gunste van energiebeheersing bij kwetsbare bevolkingsgroepen; - preaudit inzake water en energie van de gemeenschappelijke delen van sociale woningen in eenzelfde woningpark en aanbevelingen (in partnerschap met GERES en Logirem) ; - preaudit inzake water en energie van een staal van sociale woningen en individuele opvolging van gezinnen; - haalbaarheidsstudie rond een systematische installatie van debietbegrenzers in huisgezinnen (in partnerschap met Logirem); - studie ter voorbereiding van een seminarie «Energie en onzekerheid in de Regio PACA» (in partnerschap met GERES). > Organisatie van opleidingen voor geldschieters, terreinbeheerders, huisbewaarders, maatschappelijk assistenten, lokale actoren, over thema's zoals het beheersen van de waterkosten in sociale woningen, het beheersen van water en energie voor gezinnen in moeilijkheden, het ineensteken van een water- en energieproject voor gezinnen in moeilijkheden enz. > Opzetten en opvolgen van het project HES (Wonen, Energie, Solidariteit): mobiliseren en bijeenbrengen van de actoren inzake huisvesting, sociale actie, leefmilieu en energie om de gezinnen voor te lichten, een vermindering van het verbruik, een verlichting van de lasten voor energie en water, en een betere levenskwaliteit. Aangewende middelen: preventieve acties inzake voorlichting, advies en begeleiding zoals de installatie van besparingskits, de opvolging van gezinnen door maatschappelijk assistenten, de sensibilisering van geldschieters enz.
----------------	--

<p>Methode</p>	<p>> Organisatie van verschillende sensibiliserings- en begeleidingsworkshops:</p> <ul style="list-style-type: none"> - workshops rond het beheersen van het water- en energieverbruik in woningen voor bevolkingsgroepen met een leefloon; - tentoonstelling over water en energie voor gezinnen in moeilijkheden; - begeleiding van geldschieters bij het beheersen van de lasten; - begeleiden bij het opzetten van water- en energieprojecten voor maatschappelijk assistenten en lokale actoren; - sensibilisering van terreinbeheerders en technici rond besparend gedrag en kleine hulpmiddelen om energie te besparen, in partnerschap met Logirem ; - gezamenlijk realiseren van films over energiebesparing en energieonzekerheid.
<p>Resultaten</p>	<p>> Tastbare resultaten: verandering van het vastgestelde gedrag, realisering van financiële en energiebesparing (bijvoorbeeld in het kader van het project HES, besparing van 76.800 kWh elektriciteit, 957 m3 water, en 12,3 ton CO²).</p> <p>> Oprichting van een Regionaal Netwerk Energie & Onzekerheid in de regio PACA met als doel het besteden van meer aandacht aan energieonzekerheid in overheidsmaatregelen (netwerk dat bestaat uit professionals van de sociale actie, huisvesting en woongelegenheid, energie en collectieve voorzieningen).</p> <p>> Erkenning van het nut van de actie van Ecopolenergie via het project HES :</p> <ul style="list-style-type: none"> - laureaat van de projectoproep 2004 die werd gelanceerd door de kaderovereenkomst staat/ADEME en regio/DIREN (Regionale Milieudirectie) «Betrokkenheid van burgers in een voortrekkersexperiment over water- en energieverbruik» ; - laureaat van de projectoproep 2005 die werd gelanceerd door de kaderovereenkomst staat/ADEME en regio/DIREN «Duurzaam verbruiken» ;

Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> - trofee EDF duurzame ontwikkeling in 2005; - geselecteerd voor het colloquium Duurzame Ontwikkelingseducatie van de UNESCO in 2006; - laureaat van de solidaire Hartenklop van de stichting SNCF in februari 2006 ; - prijs Mireille uitgereikt door het Agence régionale pour l'Environnement in oktober 2007.
Evaluatie	<p>Bijdrage:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Voortrekker ter zake in de Regio PACA. > Transversaal en holistisch initiatief dat alle actoren omvat die erbij betrokken zijn en een rol kunnen spelen: politici (nationaal, regionaal, lokaal), economische wereld, sociale geldschietters, maatschappelijk assistenten, eigenaars en huurders, laboratoria, sociologen, gezinnen met moeilijkheden. > Accent op gedrag, maar gekoppeld aan een sterke begeleidingsdimensie om de gewenste principes en initiatieven beter te kunnen realiseren. <p>Geplande acties:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Verbeteren van de communicatie-instrumenten van de vereniging. > Aansluiting zoeken bij Europese projecten.
Gegevens	<p>Écopolenergie 2 Bis Avenue de la Libération 13120 GARDANNE Tel : 04.42.51.24.09 Fax : 04.42.58.22.40 E-mail : association@ecopolenergie.com Website: http://www.ecopolenergie.com</p> <p>Informatie over het project HES : Website: http://www.ecopolenergie.com/download/2007_HES_ecopolenergie.pdf</p>

energiA KLUB		Hongarije
Structuur	<p>Aard: Organisatie van het middenveld op het nationale niveau, toegespitst op energie-efficiëntie, klimaatbescherming en hernieuwbare energiebronnen.</p> <p>Partnerschappen: EMLA, Hongaarse stichting voor milieu-partnerschappen, Hongaarse Unie voor burgerlijke vrijheden, CAN-Europe, Öko-Institute (Berlijn), E-misszió Egyesület, Energia Központ Kht., Greenfo, Greenpeace Hongarije, Honeywell Foundation enz.</p>	
Invloedsfeer	Hongarije, EU	
Data	Oprichting: 1990	
Ontstaan	Energia Klub (EK) werd opgericht om bij te dragen tot het ontstaan van een maatschappij met een «beschaafd» en duurzaam energieverbruik in Hongarije en op het Europese continent.	
Doelstellingen	<p>Daarom werd besloten om deel te nemen aan het besluitvormingsproces van beleidsmaatregelen rond energie, om adviezen van experts en voorlichtingsdiensten aan te bieden, evenals om alternatieve oplossingen voor te stellen via voortrekkersprojecten. Tot de actiedomeinen behoren de klimaatbescherming, de popularisering van hernieuwbare energie en van energie-efficiëntie, duurzaam management van energie en educatie.</p>	
Methode	<ul style="list-style-type: none"> > Bewustmakingsactiviteiten die de steun hebben van een groot aantal lokale partners en middenveldorganisaties, die gespecialiseerd zijn in leefmilieu. De organisaties staan dicht bij de doelgroepen en EK zorgt voor expertise, kennis en coördinatie. > Milieu-educatieactiviteiten in verband met energie en klimaat. > Lobbyingwerk en steeds meer onafhankelijke Think Tank. > Oprichting en participatie aan netwerken: AGREE.NET (netwerk dat bestaat uit milieu-ngo's in Centraal-, Oost- en Zuid-Europa, die promotieacties opzetten rond duurzame energie en die maatregelen en goede praktijken aanwenden om de klimaatverandering te stoppen); Hongaars net- 	

Methode	werk voor milieudadvies en -educatie dat bestaat uit lokale ngo's (Zöld Energia Hálózat).
Resultaten	<p>Participatie aan vele nationale en Europese projecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> > hernieuwbare energie: participatie aan Renewable Energy Day; redactie van achtergrondartikels voor de nationale Strategie voor klimaatverandering; begeleiding van goede praktijken van de landen van de Visegrad Group, > energie-efficiëntie: participatie aan het Europese project CSS in het Europese kader van FP7 (thema: onderzoek ten behoeve van specifieke groepen) met als doel het betrekken van het middenveld bij onderzoeksactiviteiten over duurzame ontwikkeling; participatie aan het Europees project «Check it out !» in het kader van het Europese IEE-programma, dat de energie-efficiëntie in scholen wil controleren en verbeteren, > klimaatbescherming: educatief pakket over klimaatverandering.
Evaluatie	<p>Bijdrage:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Innovatie en dynamisme gesymboliseerd door talloze binnengehaalde Europese projecten en aansluiting bij de nationale en Europese tendensen en doelstellingen. > Voorrang voor de educatieve dimensie. > Vele partnerschappen en investeerders: overheden, privé (bedrijven, banken), lokaal, nationaal, Europees.
Gegevens	<p>Energia Klub Environmental Association 17-19. Szerb street, Budapest, H-1056 Tel : 00-36-1-411-35-20 Fax : 00-36-1-411-35-29 E-mail : energiaklub@energiaklub.hu Website: http://www.energiaklub.hu/en/ Projet CSS (FP7) Website: http://www.project-css.eu/ Projet « Check it out! » (IEE) Website: http://www.check-it-out.eu</p>

PARTAS		Ierland
Structuur	<p>Aard: Gemeenschapsorganisatie</p> <p>Partnerschappen: bedrijven, overheden, Europese partners.</p>	
Invloeds- sfeer	Thallaght, Zuidwest-Dublin	
Data	Oprichting: 1984	
Ontstaan	De organisatie werd opgericht als antwoord op het jobverlies in de gemeenschap. Doel is het opbouwen van een inclusieve en welvarende gemeenschap die als leider uitblinkt inzake de ontwikkeling van lokale bedrijven en inzake sociale economie.	
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> > Bevorderen en steunen van ondernemerschap binnen de gemeenschap dankzij aangepaste handelsopleidingen, coaching en pedagogische ondersteuning. > Scheppen en verhogen van de mogelijkheden van duurzame werkgelegenheid in alle sectoren van de lokale gemeenschap via bijscholing, permanente educatie en programma's voor commerciële en persoonlijke ontwikkeling. > Beheren, ontwikkelen en handhaven van bedrijvencentra voor de gemeenschap. > De vernieuwende ontwikkeling van de sociale economie steunen via nieuwe benaderingen voor het analyseren, begrijpen en ontwikkelen van alle aspecten van de sector op het lokale, nationale en Europese niveau. > Aanmoedigen van inclusie via permanente analyses en proactieve antwoorden op de noden van marginale groepen. 	
Methode	<ul style="list-style-type: none"> > Microfinanciering. > Opleiding/Werkgelegenheid. > Europese projecten. > Steun aan goede praktijken: bijvoorbeeld H.E.A.T (Heat and Energy Action Tallaght) : 	

Methode	<ul style="list-style-type: none"> - 15 werknemers; - lobbygroep rond energieonzekerheid; - ontwikkeling van ondernemerschap inzake isolatie en energie-efficiëntie; - oprichting van een lokaal huis voor advies en het ter beschikking stellen van aannemers; - aandacht voor de effecten van andere activiteiten op het milieu.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> > Publicaties over het toegenomen onderzoek en de bewustmaking van de bevolking > Meer politieke aandacht voor het fenomeen van de energieonzekerheid in Ierland: definitie en realiseren van ad hoc-oplossingen. > Scheppen van groene jobs in de sector van de energie-efficiëntie.
Evaluatie	<p>Bijdrage:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Actie gericht op risicogroepen > Drievoudige actie: gericht op politici (lobbywerk en wettelijke aandacht voor het fenomeen), gericht op de betrokken doelgroepen (bewustmaking, steun), en gericht op de bouwsector (zorgen voor groene jobs)
Gegevens	<p>Partas Avonmore Road Bolbrook, Tallaght Dublin 24. Tel : +353.14145700 Fax : +353.14145799 HEAT Tallaght Tel : +353.14524378</p>

innesco - énergie SOLIDAIRE		Italië
Structuur	<p>Innesco is een aandelenvennootschap (S.p.A.) en een invoegbedrijf voor personen die het moeilijk hebben, dat gespecialiseerd is in de sectoren hernieuwbare energie en energie-efficiëntie.</p> <p>Het Solidaire Energieproject is ontstaan uit het Europese EQUAL-initiatief dat gefinancierd werd door het ESF. Het mikt op de vermindering van discriminatie en ongelijkheid op de arbeidsmarkt. Er werden transnationale partnerschappen aangeknoopt met Frankrijk (Global Ethique), Polen (Wirtualny Inkubator) en de Regio Piemonte (Start Up Go Far).</p>	
Invloedsfeer	Italië: Regio van Venetië, Verona en Triëste	
Data	Equal : 2000-2006	
Ontstaan	<p>Het Solidaire Energieproject (Energia Solidale) sluit aan bij het programma Equal en leidde tot het ontstaan van de vennootschap Innesco. Gezien de sterke aanwezigheid van coöperaties in de drie betrokken regio's, kwam het erop aan dit coöperatiepotentieel te gebruiken ten dienste van energie-efficiëntie en hernieuwbare energiebronnen.</p>	
Doelstellingen	<p>Het project Solidaire Energie heeft een dubbel doel:</p> <ul style="list-style-type: none"> > versterken en kwalificeren van invoegbedrijven in de energiesector, en dan vooral van sociale coöperaties die werken met achtergestelde personen > ontwikkelen van geïntegreerde acties om de sector van de energie-efficiëntie en de hernieuwbare energie te promoten, zowel bij de overheidsector als bij de privésector. 	
Methode	<ul style="list-style-type: none"> > Samenwerking tussen invoegbedrijven, lokale overheidsdiensten, privébedrijven, banken, verenigingen en burgers. > Oprichting van Innesco: een actor in het coöperatienetwerk, die mikt op het tot stand brengen van verantwoorde initiatieven, door elektriciteit te verbruiken die lokaal werd geproduceerd op basis van hernieuwbare energiebronnen. 	

<p>Methode</p>	<ul style="list-style-type: none"> > Innesco biedt werk aan personen die het moeilijk hebben op de arbeidsmarkt > Innesco biedt auditdiensten aan inzake energie-efficiëntie, de installatie en het onderhoud van de infrastructuur van industriebedrijven, evenals diensten aan particulieren. > Innesco legt eveneens een band tussen een consortium van hernieuwbare elektriciteitsproducenten en een verbruikerscoöperatie die de producenten wil leren kennen en ook zelf eigenaar wil worden van de productie-instrumenten voor de elektriciteit die ze nodig hebben. > Innesco en de coöperaties garanderen een energiebesparing aan de cliënten en een goedkopere dienstverlening. > De terugbetaling van de initiële investering is rechtstreeks gekoppeld aan de energiebesparing die de cliënten realiseren.
<p>Resultaten</p>	<p>De lokale ontwikkeling wordt sterk bevorderd dankzij de sociale tewerkstelling, het scheppen van nieuwe groene jobs en de vermindering van de milieu- en energie-impact.</p>
<p>Evaluatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> > Sterke participatieve dimensie. > Netwerking en geïntegreerde aanpak via een combinatie van verschillende actoren, evenals van de sociale, economische en milieudimensie. > Duurzaamheid van het project en ontwikkeling van Innesco.
<p>Gegevens</p>	<p>INNESCO SPA via corte Bettini, 17 30173 Mestre - Venezia Tel : +39.041.8626620 Fax : +39.041.8626628 http://www.innesco.it/</p>

Votum Klima		Luxemburg
Structuur	Coalitie van 30 niet-gouvernementele organisaties uit de sectoren milieu, ontwikkelingshulp, humanitaire hulp, sociale sector en mensenrechten, die de eisen betreffende de bestrijding van de klimaatverandering wil dragen en sensibiliseringsacties wil voeren.	
Invloedsfeer	Luxemburg	
Data	Oprichting: 2009	
Ontstaan	Bij de wetgevende en Europese verkiezingen van juni 2009 was er nauwelijks een debat binnen de Luxemburgse maatschappij, en daarom starten vier organisaties (Caritas Luxemburg, Mouvement écologique, Action Solidarité Tiers-Monde en Greenpeace Luxemburg) een brede denkoefening over de impact en de rol die Luxemburg zou moeten spelen in de bestrijding van de klimaatverandering en ze formuleerden ook een reeks eisen aan het adres van de verschillende politieke partijen. In de lente van 2009 sloten een groot aantal ngo's zich aan bij dit initiatief.	
Doelstellingen	<p>Algemeen:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Streven naar bewustmaking en opzetten van een debat over alle dimensies van de klimaatverandering (leefmilieu, sociale rechtvaardigheid, gelijkheid, Noord-Zuidrelaties). > De regering aansporen om rekening te houden met de eisen van het middenveld inzake klimaatverandering. > Het grote publiek gevoelig maken voor de klimaatverandering. <p>Betreffende de bestrijding van energieonzekerheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Indienen van een wetsvoorstel om de taken van de sociale bureaus uit te breiden tot preventie inzake energieonzekerheid. > Oprichting van een hulpfonds inzake energiebeheersing (verbeteren van de warmteprestaties van sociale woningen en van hun energievervlindende toestellen om de lasten te drukken zonder afbreuk te doen aan de comfortnormen). 	

Objectifs	<ul style="list-style-type: none"> > Oprichten van voorlichtingsdiensten om te zorgen voor een vlottere communicatie tussen huisgezinnen, verenigingen, instellingen en professionals. > Oprichting van een dienst voor sociale mobiliteit.
Methode	<ul style="list-style-type: none"> > Lobbying bij de regering, de parlementairen en de politieke partijen. > Publicatie van artikels in de media. > Organisatie van persconferenties en media-activiteiten. > Petities. > Enquêtes en studies.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> > Oprichting van een sterke en actieve ngo-coalitie. > Uitwerken van een cahier met gemeenschappelijke eisen. > Invloed bij politici en decisionmakers rond het thema van energieonzekerheid. > Bewustmaking rond het probleem van energieonzekerheid. > Lopende discussie over de rol en de taken van de sociale bureaus.
Evaluatie	<p>Bijdrage:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Doorgedreven bewustmaking rond het belang om de Luxemburgse maatschappij aan te passen aan, en om te vormen tot, een koolstofarme maatschappij. > Verruiming van het debat over de klimaatverandering tot de sociale sfeer en in het bijzonder tot energieonzekerheid. > Voorstellen van concrete oplossingen.
Gegevens	<p>Votum klima c/o Greenpeace Luxembourg BP 229 L- 4003 Esch-sur-Alzette www.votumklima.lu Inlichtingen : Paul Delaunois (paul.delaunois@greenpeace.org)</p>

Huisvestingscoöperatie Hlinsko		Tsjechische Republiek
Structuur	<p>Aard: huisvestingscoöperatie van huurders</p> <p>Partnerschappen: lid van CECODHAS; aangesloten bij de regionale federatie van huisvestingscoöperaties (SCMD) die gevestigd is in Praag.</p>	
Invloedsfeer	Stad Hlinsko	
Data	Oprichting: 1959	
Ontstaan	<p>De huisvestingscoöperatie van Hlinsko werd aanvankelijk opgericht door werknemers van het staatsbedrijf Elektro-Praga Hlinsko en telde 18 leden. Eenmaal opgericht kon het bouwen van woningen beginnen. In december 1974 fuseerde de coöperatie met de staatsboerderij van Hlinsko, en later in 1981, met de huisvestingscoöperatie van Chrudin, waardoor ze geleidelijk groter werd. Na de politieke omwenteling van 1990 hernam de coöperatie van Hlinsko haar eigen activiteiten als onafhankelijke organisatie die 1064 woningen telde. Vandaag telt de coöperatie in totaal 1040 leden en de bestuurders bezitten 603 woningen op 1064, terwijl de rest eigenaar is van de andere woningen.</p>	
Doelstellingen	<p>De doelstellingen van de huisvestingscoöperatie van Hlinsko zijn: de haar administratie, de directie, het onderhoud, de renovatie en de modernisering van eigen woningpark en van de parken van andere eigenaars.</p> <p>De klemtoon ligt op de thermische kwaliteit, de energie-efficiëntie van de woningen en een betere levenskwaliteit.</p>	
Methode	<p>> Redenen voor de renovatie van de woningen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - streng klimaat: de stad Hlinsko ligt in de regio Pardubice en wordt gekenmerkt door een sterke wind tijdens het grootste gedeelte van het jaar, met lange winters en veel sneeuw. De vraag naar verwarming is dus erg groot. Deze situatie motiveerde de coöperatie om de prefabgebouwen te isoleren; 	

Methode	<ul style="list-style-type: none"> - erg duidelijke verkommering van de gevels: wil om de eïgendom van de gemeente te beschermen; - monotoon en grauw aspect van de woningen die niet waren aangepakt sedert het optrekken van de gebouwen; - afschaffing van subsidies voor verwarmingskosten en bijgevolg stijging van de lasten. <p>> Oprichting van een fonds voor het onderhoud van de woningen: vanaf 1995 wordt het onderhoud versterkt en worden werken uitgevoerd. 75% van de leden die wonen in de woningen van de coöperatie tekenden een spaarcontract voor hun woning met intresten op de belastingen, die gedurende vijf jaar werden bevroren, en vervolgens werden overgeheveld naar een fonds voor het onderhoud van woningen.</p> <p>> Adviesverlening en uitwisseling van goede praktijken: bezoek aan verscheidene andere wooncoöperaties; vergelijking van de prestaties van verschillende bouwbedrijven; participatie aan seminaries; voorlichting en vraag om advies bij de regionale federatie van huisvestingscoöperaties, media, vertegenwoordigers van bouwbedrijven, om een compact, op maat gemaakt isolatie- en verwarmingssysteem te plaatsen, om gevels te renoveren, om energie te besparen en om de levenskwaliteit te verbeteren van de woningen en van de gemeenschappelijke ruimtes; observatie en reproductie van het voorbeeld van de huisvestingscoöperatie van Svitavy, die haar woningpark in een enkele bouwfase renoveerde door de erg goede medewerking van de leden.</p> <p>> Sterke mobilisering rond het project: leden van de coöperatie; bouwbedrijven; experts; financiële steun van commerciële banken en spaarbanken, evenals van de regionale ontwikkelingsbank; participatie van het gemeentebestuur.</p> <p>> Succesverplichting: het bedrag van de lening maakte het noodzakelijk om subsidies op lange termijn te voorzien voor het herstel- en onderhoudsfonds, omdat deze de terugbetaling van de lening moesten dekken evenals de onderhoudskosten van de woningen.</p>
----------------	--

<p>Methode</p>	<p>> Participatieve methode: elke gebouwfagevaardigde werd geïnformeerd over de verschillende renovatiefasen. Vervolgens lichten deze afgevaardigden de bewoners van de gebouwen voor op ledenvergaderingen. Vreemd genoeg waren de bewoners die het meest gewonnen waren voor de restauratie diegenen uit de laatst gebouwde woningen, omwille van hun stijgende verwarmingsfactuur. De bewoners en hun afgevaardigden konden de werf regelmatig bezoeken. Ze werden op de hoogte gehouden van de voortgang van de werken en mochten in bepaalde gevallen mee helpen zoeken naar oplossingen. Ze konden eveneens hun mening formuleren over tekortkomingen en onvoltooide werkzaamheden.</p>
<p>Resultaten</p>	<p>> Warmte-isolatie van 13 prefabgebouwen bestaande uit 647 kamers en een conventioneel gebouw bestaande uit 26 kamers.</p> <p>> Hoogstaand kwalitatief werk: besparing op verwarming, gevelrenovatie, betere levenskwaliteit.</p> <p>> Herwaarderingwerk is erg positief overgekomen, tot tevredenheid van huurders en coöperatiedirecteurs.</p> <p>> Gegevens aangeknoopt en behouden met verscheidene huisvestingscoöperaties in de regio om ervaringen te kunnen blijven uitwisselen.</p>
<p>Evaluatie</p>	<p>Bijdrage:</p> <p>> Erg vroegtijdig en innoverend initiatief in een voormalig Oostblokland</p> <p>> Opmerkelijk belang dat wordt toegekend aan de participatie van alle leden van de coöperatie, aan hun sensibilisering, aan voorlichting en aan het uitwisselen van ervaringen</p> <p>> Aantonen van het individuele belang van huurders/leden bij het verminderen van hun verwarmingsfactuur, indien ze energie willen besparen en ook willen bijdragen tot de bescherming van het leefmilieu</p> <p>> Organiseren, met regelmatige tussenpozen, van ledenver-</p>

Evaluatie	gaderingen waarop informatie wordt verstrekt over nieuwe nationale en internationale decreten en wetten inzake energie-efficiëntie, zodat de coöperatie up-to-date en wettelijk in orde blijft.
Gegevens	Huisvestingscoöperatie Hlinsko Policická ulice Nr. 170 PLZ 539 01 Hlinsko Tel : 00420/469 313 791 E-mail : spravabd@hlinsko.net Contactpersoon: Ms. Iva Silova

BESLUITEN

Deze studie en de ontmoetingen met de actoren van de sociale economie die in het kader van het project werden georganiseerd, schetsen een beeld van de aard en de omvang van het fenomeen van de energieonzekerheid. Daarnaast dragen de bijeengebrachte goede praktijken uit België en andere Europese landen bij tot het beter begrijpen en tot het verhelpen van het probleem.

Er werd aangetoond dat de sector van de sociale economie een duurzaam antwoord kan bieden op de verschillende problemen die mensen in een onzekere situatie ondervinden. De sociale economie heeft immers ervaring met sociale inclusie, armoedebestrijding en initiatieven van het middenveld zodat ze het probleem doeltreffend en menselijk kan aanpakken. Bovendien draagt ze, door het ontwikkelen van de sector ten behoeve van een beter energiegebruik door de armste bevolkingsgroepen, bij tot het scheppen van groene jobs en tot de bestrijding van de klimaatverandering.

De verschillende grote actiemogelijkheden zijn uitdagingen die vandaag al worden opgenomen door een deel van de sociale economie en die in de toekomst moeten worden voortgezet en verruimd tot alle betrokken actoren: versterken van voorlichting en begeleiding; verhogen van het aanbod aan lage-energiewoningen voor onzekere bevolkingsgroepen; waarborgen van een gelijke toegang tot premies en steun, evenals een afstemming op de noden van de gezinnen die het meest kwetsbaar zijn op het vlak van energie; voorstellen doen en reageren op overheidsmaatregelen, om ze te nuanceren en aan te passen aan de noden van de burgers.

De gekozen voorbeelden getuigen van erg bemoedigende resultaten voor de sector van de sociale economie en voor de begunstigden, maar ook voor de andere sectoren die op verschillende niveaus, betrokken zijn bij deze projecten:

- > Economisch: lokale ontwikkeling, ontwikkeling van beroepsketens voor bijvoorbeeld isolatie, het scheppen van groene jobs, het scheppen van nieuwe financiële producten.

- > Sociaal: vermindering van de energiefactuur, tewerkstelling van personen die het moeilijk hebben op de arbeidsmarkt, heropleving van het gebied, sociale cohesie rond het project, participatie van het middenveld.
- > Milieu: aanzienlijke vermindering van de ecologische en energetische voetafdruk.
- > Communicatie: uitwisseling van ervaringen, netwerking, zichtbaarheid op het Europese vlak.

De dramatische vaststelling van energieonzekerheid kan dus leiden naar nieuwe werk- en actiesporen, waarvan sommige nu al met succes worden bewandeld. Ze dragen bij tot oplossingen op het terrein en tot maatschappelijk verantwoord ondernemerschap, soms ondanks het ontbreken van een nationale wettelijke definitie en van een structurele beleidsmatige aanpak van het probleem.

De verslagen van de drie technische miniseminaries die werden georganiseerd in België (zie bijlagen) bevestigen de wil en de snelle ontwikkeling van de sociale economie op dit domein. Ze geven ook een goed beeld van de successen en de moeilijkheden die de actoren op het terrein ervaren. De slotconferentie bood de kans om deze initiatieven te synthetiseren, om actiestrategieën uit te werken en om de uitvoering van projecten aan te moedigen.

Door Charlotte Creiser
onder leiding van Denis Stokkink

Dekkink en opmaak:
Paz López Sanjuán en Cécile Sauvage

Communauté française - Wallonie-Bruxelles

Direction générale de la Culture -
Service général de la Jeunesse
et de l'Education permanente du Ministère de la
Communauté française de Belgique.

Dit werk wordt gesteund
door de Europese Commissie.
De samensteller van dit publicatiemateriaal is als
enige verantwoordelijk voor de inhoud ervan.
De Commissie is niet aansprakelijk voor
het eventuele gebruik van de vermelde informatie.

